

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Ευρασιατισμός και σύγχρονη ρωσική εξωτερική πολιτική

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εμμανουήλ Κουλλάρας

Αθήνα, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Εμμανουήλ Κουλλαράς, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1ο: Η ανάπτυξη της ιδεολογίας και τα χαρακτηριστικά του Ευρασιατισμού	11
1.1 Η γέννηση της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού	11
1.2 Η προέλευση και η άνοδος του Ευρασιατισμού.....	12
1.3 Η έννοια και τα χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού	13
Κεφάλαιο 2ο: Η εξέλιξη του Ευρασιατισμού.....	23
2.1 Χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού του Dugin	24
2.2 Συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ κλασικού Ευρασιατισμού και Ευρασιατισμού του Dugin.....	26
Κεφάλαιο 3ο: Η ιδεολογία του Ευρασιατισμού στη σύγχρονη ρωσική εξωτερική πολιτική	31
3.1 Θεμέλια της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής	31
3.2 Εξωτερική πολιτική του Putin και Ευρασιατισμός.....	33
Συμπεράσματα	45
Πηγές – Βιβλιογραφία.....	47

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περίληψη

Ο νέο - Ευρασιατισμός, όπως αποκαλείται η ιδεολογία στη σύγχρονη Ρωσία η οποία προέρχεται από τον Ευρασιατισμό που αναπτύχθηκε την περίοδο του μεσοπολέμου, επανεμφανίζεται ως ιδεολογικό ρεύμα μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Προτάσσει τη δημιουργία ενός γεωπολιτικού και πολιτισμικού χώρου αποτελούμενου από μία συμμαχία κρατών στην περιοχή της Ευρασίας, στην οποία κεντρικό ρόλο θα διαδραματίζει η Ρωσία.

Εμπεριέχοντας γεωπολιτικά χαρακτηριστικά, αποτελεί μία πρόταση εφαρμογής της σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Ο Aleksandr Dugin, ο πιο παραγωγικός υποστηρικτής της ιδεολογίας του σύγχρονου Ευρασιατισμού, με αποδοχή στον ακαδημαϊκό χώρο και σημαντική πολιτική δράση, αντιτάσσεται στον μονοπολικό κόσμο της παγκοσμιοποίησης, η οποία έχει εγκαθιδρυθεί από τις Ατλαντικές δυνάμεις, με προεξέχουσα χώρα τις ΗΠΑ. Υποστηρίζει την πολυπολικότητα του σύγχρονου κόσμου απορρίπτοντας το δυτικό μοντέλο πολιτισμού.

Η επαναφορά της συζήτησης γύρω από την ευρασιατική ιδεολογία αποδίδεται στην ανάληψη της προεδρίας από τον Putin, του οποίου πολλές δημόσιες τοποθετήσεις και ομιλίες παραπέμπουν στα χαρακτηριστικά του Ευρασιατισμού. Περισσότερο όμως, διότι με την επιθετική στάση που ακολούθησε απέναντι στη Δύση, κυρίως μετά το 2012, και με τις αποφασιστικές δράσεις του για την πραγματοποίηση του οράματος της Ευρασιατικής Ένωσης, προκάλεσε ερωτηματικά για το αν πραγματικά είναι ένας Ευρασιατιστής ηγέτης.

Λέξεις-κλειδιά: Ευρασία, Ευρασιατισμός, νέο – Ευρασιατισμός, γεωπολιτική, Dugin, εξωτερική πολιτική, Putin.

Eurasianism and contemporary Russian foreign policy

Emmanouil Koullaras

Abstract

Neo - Eurasianism, as an ideology of modern Russia, stemmed from Eurasianism which had been fostered during the interwar period, is being re-emerged as an ideological stream after the collapse of the Soviet Union. It proposes the creation of a geopolitical and cultural space consisting of an alliance of states in the Eurasian region, in which Russia will play a decisive role.

Espousing geopolitical characteristics, constitutes a suggestion for the implementation of the state's contemporary foreign policy. Aleksandr Dugin, the most prolific proponent of modern Eurasianism ideology nowadays, with acceptance in academia and significant political action, dissents the unipolar world of globalization, which has been established by the Atlantic forces, especially U.S., which is pre-eminent among them. Thus, he supports the multipolarity of the modern world by discarding the Western model of civilization.

The reintroduction of discourses on the eurasian ideology is attributed to the adoption of the presidency from Putin, whose many public addresses and speeches refer to the characteristics of Eurasianism. Furthermore, because of the assertiveness stance that he followed against the West, especially after 2012, and of his decisive actions for the fulfillment of the vision of the Eurasian Union, raised questions whether he really is an Eurasianist leader.

Keywords: Eurasia, Eurasianism, neo – Eurasianism, geopolitics, Dugin, foreign policy, Putin.

Εισαγωγή

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο σηματοδοτήθηκε με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, είχε ως αποτέλεσμα την αναδιαμόρφωση των πολιτισμικών και γεωπολιτικών εικόνων του 20ου αιώνα. Σε αυτή την αναδιαμόρφωση, η έννοια της *Ευρασίας* προέκυψε ως ο πιο επιτυχημένος διεκδικητής ώστε να αποτελέσει τη νέα γεω-πολιτισμική αντίληψη η οποία θα ενσωματώσει το σύνολο ή μέρος του μετά-σοβιετικού χώρου (Glebov, 2017, σ. 1).

Εύλογα θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί η έννοια της Ευρασίας τι δηλώνει. Από τη μία πλευρά, η Ευρασία υποδηλώνει διάφορες ρωσικές και μη αξιώσεις για την ενοποίηση του μετά-σοβιετικού γεωγραφικού χώρου σε μια οικονομική ή πολιτική ένωση¹ (Bassin, 2016, σ. 310). Από την άλλη πλευρά, δύναται να υποδηλώνει ένα ριζοσπαστικό νέο - φασιστικό κίνημα στη Ρωσία το οποίο τάσσεται υπέρ της επέκτασης στο όνομά της. Για πολλούς ακαδημαϊκούς στις ρωσικές σπουδές, η έννοια της Ευρασίας υποδηλώνει απλά την ιστορική και πολιτισμική σύνδεση της Ρωσίας με την Ανατολή ή για άλλους εκλαμβάνεται ως σύμπτωμα ανησυχίας και ρήξεων σε δημόσιες αντιπαραθέσεις για την πολύπλευρη ταυτότητα της χώρας (Glebov, 2017, σ. 1). Η έννοια της Ευρασίας εμπεριέχει τη δυνατότητα δημιουργίας μιας νέας γεωπολιτικής ανάπτυξης (μιας συμμαχίας) στον ευρασιατικό χώρο. Επίσης, η έννοια δύναται να χρησιμοποιηθεί για να υποδείξει μια φιλοσοφική αρχή – δηλαδή το ιδιαίτερο καθεστώς της Ρωσίας ως “άλλη Ευρώπη”. Σε αυτή την περίπτωση, η Ευρασία είναι πάνω απ’ όλα μία εναλλακτική λύση στο αδιέξοδο του φιλελευθερισμού ως ιδεολογία και της Δύσης ως πολιτισμού² (Laruelle, 2015, σ. 191).

Κατ’ αντιστοιχία, η ευρεία εννοιολογική ερμηνεία του *Ευρασιατισμού* αποδεικνύεται περίτρανα από το γεγονός ότι, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο σε διαφορετική έκταση ταυτόχρονα: από την ανάλυση των τοπικών εθνοτικών και εθνικών ταυτοτήτων (όπως στο Ταταρστάν), μέχρι την εξήγηση των κρατικών -

¹ Ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin, έθεσε ως προτεραιότητα την “Ευρασιατική Ενσωμάτωση” μετά την επιστροφή του στην εξουσία το 2012. Ωστόσο, ο Πρόεδρος του Καζακστάν Nursultan Nazarbayev, ήταν ο πρώτος ο οποίος αρχικά υποστήριξε την έννοια του “Ευρασιατισμού” και στο πλαίσιο αυτό πρότεινε τη δημιουργία της Ευρασιατικής Ένωσης το 1995 (Bassin & Pozo, 2017, σ. 8). Στην περίπτωση του Καζακστάν, μια μορφή “Ευρασιατισμού” χρησιμεύει ως εθνική ιδεολογία που δίνει έμφαση στις εθνικές ρίζες του Καζακστάν, με σκοπό τη δημιουργία εθνικής συναίνεσης και αρμονίας μεταξύ των διαφόρων τμημάτων του πληθυσμού, χωρίς να αποξενώσει τον μεγάλο και πολιτικά σημαντικό ρωσικό πληθυσμό της χώρας (Golam, 2013, σ. 169).

² Πολιτισμός (κατά τον Goodenough): Μορφές οργάνωσης των πραγμάτων, των ανθρώπων, της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων μέσα στο νου των ανθρώπων (Χρυσόχοου, 2017, σ. 333.)

εθνικών ιδεολογιών (όπως στο Καζακστάν), ή ως την κατανόηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και/ή κυριαρχίας [όπως, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, στην περίπτωση της Ρωσίας και της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης (Eurasian Economic Union – EAEU)] (Bassin & Pozo, 2017, σ. 2, Bassin, 2008, σ. 280-281).

Οι όροι της Ευρασίας και του Ευρασιατισμού επανεμφανίζονται στο προσκήνιο τα τελευταία χρόνια, κυρίως μετά το 1991. Ο Ευρασιατισμός δίνει έμφαση στον γεωγραφικό χώρο που καταλαμβάνει η Ρωσία, ανάμεσα σε Ευρώπη και Ασία, στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ρωσικού λαού, ως μίξη των σλαβικών και τούρκο-μουσουλμανικών λαών και στο ότι η Ρωσία θα πρέπει να αναδείξει τα ασιατικά χαρακτηριστικά της απορρίπτοντας την άποψη ότι αποτελεί την περιφέρεια της Ευρώπης. Όμως, η έννοια του Ευρασιατισμού λαμβάνει συχνά διαφορετικές ερμηνείες καθώς συνδέεται με ιστορικά και σύγχρονα ρεύματα σκέψης που δύσκολα μπορεί κάποιος να εξακριβώσει τι ακριβώς ενστερνίζονται. Έτσι λοιπόν, μπορεί να αφορά τη ρομαντική φιλοσοφία του κινήματος που αρχικά αναπτύχθηκε τη δεκαετία 1920 - 1930 για να περιγράψει την πρώην Ρωσική Αυτοκρατορία, τις θεωρίες της εθνογένεσης του Lev N. Gumilëv (1912 - 1992), τη φασιστική γεωπολιτική του θεωρητικού, πολιτικού επιστήμονα και φιλοσόφου Aleksandr Dugin (1962-), την άποψη για την υπεράσπιση ενός πολυπολικού κόσμου του φιλοσόφου και ακαδημαϊκού Aleksandr Panarin (1940 - 2003), την προστασία των εθνικών μειονοτήτων εντός της Ρωσίας ή ακόμα και τη δημιουργία ενός ρώσο - τουρκικού άξονα ανταγωνιστικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στα ανατολικά όρια της (Laruelle, 2008, σ. 1-2).

Σήμερα, εντός της Ρωσικής Ομοσπονδίας εξακολουθεί να διεξάγεται μια διαμάχη σε σχέση με την ταυτότητά της, την ακολουθούμενη εσωτερική και εξωτερική πολιτική αλλά και την στάση της απέναντι στη Δύση (Ηλιόπουλος, 2008, σ. 194). Στη σύγχρονη αυτή διαμάχη συμμετέχουν όλες οι σχολές σκέψης.

Ειδικότερα, αναφορικά με την εξωτερική πολιτική και τα επικρατούσα ρεύματα (σχολές σκέψεις) στη βιβλιογραφία συναντώνται με διάφορους όρους. Ο Tsygankov (2016, σ. 4-9), υποστηρίζει ότι με την πάροδο του χρόνου, στη χώρα έχουν αναπτυχθεί τρεις ξεχωριστές παραδόσεις ή σχολές σκέψης της εξωτερικής πολιτικής: *Westernist, Statist και Civilizationist*.³

³ Άλλοι υποστηρίζουν την ύπαρξη τεσσάρων (4) κύριων ιδεολογικών ρευμάτων: το ρεύμα του δυτικότροπου φιλελευθερισμού, του σλαβόφιλου εθνικισμού, του ευρασιατισμού και του εθνικομπολσεβικισμού. Και τα τρία από αυτά, στο φιλοσοφικό πεδίο αρνούνται το δυτικό πρότυπο,

Ωστόσο, στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιηθεί η κατηγοριοποίηση που παραθέτει ο Skotiniotis (2019, σ. 78), σύμφωνα με τον οποίο οι σχολές σκέψης μπορούν να διαιρεθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: σε αυτή του δυτικισμού (*Westernism*), του πραγματισμού (*Realism/Pragmatism*) και της ιδεολογίας που δίνει έμφαση στον πολιτισμό (*Civilizationism*).

Από τις ανωτέρω σχολές σκέψης, για τις δύο πρώτες, συνοπτικά μπορούν να παρατεθούν τα ακόλουθα:

α. *Westernism*: Οι δυτικιστές δεν αντιλαμβάνονται τη διεθνή πραγματικότητα με γεωπολιτικούς όρους και υποστηρίζουν ότι οι Ρώσοι, παρά την εμφάνιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, είναι ένα δυτικό έθνος, και ως εκ τούτου δεν υφίσταται ουσιαστική διαφοροποίηση σε σχέση με τη Δύση και την κουλτούρα της. Επομένως, η Ρωσία πρέπει να ενσωματωθεί στους δυτικούς θεσμούς επιδιώκοντας τον εκσυγχρονισμό και παράλληλα την εγκατάλειψη του αυτοκρατορικού παρελθόντος της, όπου σύμφωνα με έναν από τους κυριότερους εκπροσώπους του εκδυτικισμού στη μετά-σοβιετική Ρωσία, τον Dmitri Trenin, η Ρωσία επιβάλλεται “... να εγκαταλείψει τις φαντασίες για υπερδύναμη και να συνδέσει τη μοίρα της με τη φιλελεύθερη, δημοκρατική Δύση” (Σκοτινώτης, 2017, σ. 78).

β. *Realism/Pragmatism*: οι ρεαλιστές/πραγματιστές αντιλαμβάνονται ανταγωνιστικά τις σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση θεωρώντας ότι αποτελεί απειλή όχι τόσο για την ταυτότητά της, αλλά για την ασφάλεια και τα στρατηγικά συμφέροντα στην περιφέρειά της. Ως εκ τούτου, δίνουν έμφαση στη γεωπολιτική και αντιλαμβάνονται τον κόσμο με όρους γεωπολιτικών ανταγωνισμών, χωρίς αυτό να αποκλείει τη συνεργασία με τη Δύση, σε ζητήματα κυρίως όπου υπάρχουν κοινά συμφέροντα (αντιμετώπιση διεθνούς τρομοκρατίας). Υποστηρίζουν τη διαμόρφωση ενός πολυπολικού κόσμου και για τον σκοπό αυτό η Ρωσία οφείλει να προχωρήσει σε διευρυμένη συνεργασία με ανερχόμενους διεθνείς και περιφερειακούς δρώντες (Κίνα, Ινδία, Ιράν). Πάνω από όλα προτάσσουν την έννοια του εθνικού συμφέροντος (Σκοτινώτης, 2017, σ. 84-86).

ενώ σε πρακτικό απορρίπτουν την ηγεμονία των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα (Ηλιόπουλος, 2008, σ. 185). Για μια ανάλυση της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων στη Ρωσία στο: Tsygankov A. P., Tsygankov P. A. (2010). “Russian Theory of International Relations”. Στο Robert A. Denemark (ed.) *International Studies Encyclopedia*, Vol. X, Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell Publishers, σ. 6375-6387.

γ. Αναφορικά με την τρίτη σχολή σκέψης (*Civilizationism*), υποκατηγορία του αποτελεί το ρεύμα του Ευρασιατισμού, ο οποίος θεωρείται ως η πιο αντιδυτική σχολή σκέψης στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας (Skotiniotis, 2019, 85), ενώ πρέπει να τονιστεί ότι, πρόσφατα η εξέλιξη της έννοιας του Ευρασιατισμού, ο νέο - Ευρασιατισμός,⁴ έχει γίνει πολύ δημοφιλής στη Ρωσία, καθώς τυγχάνει της αποδοχής από τους διανοούμενους αλλά και από τμήμα της πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ της χώρας (Ηλιόπουλος, 2008, σ. 193, Laruelle, 2008, σ. 11).

Η επανεμφάνιση του Ευρασιατισμού με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, ως βασικό εννοιολογικό αφήγημα, επιδεικνύοντας επαρκή δογματική ευελιξία (Bassin, 2016, σ. 308) και γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής, είναι σε θέση να δαμάσει πολλά διαφορετικά είδη ανησυχιών: της εθνικής και εθνοτικής ταυτότητας, τη διατύπωση των επίσημων κρατικών - εθνικών δογμάτων και τις προσπάθειες για περιφερειακή ολοκλήρωση στον μετά-σοβιετικό χώρο. Επιπλέον, ο Ευρασιατισμός έχει γίνει εξαιρετικά ελκυστικός για τη λαϊκή κουλτούρα αλλά και την καλλιτεχνική παραγωγή. Με δεδομένο την παρουσία του σε ευρείς τομείς, ο Ευρασιατισμός σήμερα πρέπει να αντιληφθεί ως κάτι παραπάνω από μία κυρίως (ρωσική) εθνικιστική ή συντηρητική ιδεολογία, ή ως ένα, περισσότερο ή λιγότερο, σύνολο απόψεων σχετικά με τη (ρωσική) εξωτερική πολιτική (Bassin κ.ά., 2017, σ. 9).

Τις δεκαετίες 1990 και 2000, υπήρξε μία αναβίωση των έργων για τον Ευρασιατισμό, από την οπτική γωνία της πολιτικής φιλοσοφίας, της ιστορίας των ιδεών ή της γεωπολιτικής (Bassin, Glebov, & Laruelle 2015, σ. 10). Μέχρι το 2001, κανένα πολιτικό κόμμα δεν είχε αποδεχτεί δημοσίως τις ιδέες του νέο - Ευρασιατισμού. Ωστόσο, η θεωρία του νέο - Ευρασιατισμού, δεν αφορά άμεσα τα πολιτικά κόμματα ή τους εκλεγμένους αντιπροσώπους, αλλά μάλλον την ιδεολογική διείσδυση στους κρατικούς φορείς και στον χώρο των διανοουμένων (Laruelle, 2008, σ. 6).

Στόχος της παρούσης μεταπτυχιακής εργασίας είναι, αφού παραθέσει την έννοια του Ευρασιατισμού και της εξέλιξης της ιδεολογίας τα τελευταία χρόνια στη Ρωσία, να διακρίνει την επιρροή της ευρασιατικής γεωπολιτικής σχολής σκέψης στη ρωσική εξωτερική πολιτική, υπό την διακυβέρνηση του Ρώσου Προέδρου Vladimir

⁴ Στην παρούσα εργασία οποιαδήποτε αναφορά στον νέο - Ευρασιατισμό παραπέμπει στα διάφορα σύγχρονα ρεύματα που προέκυψαν από την εξέλιξη της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού και που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ενστερνίζονται τις αρχές του.

Putin, του σημαντικότερου εδώ και είκοσι χρόνια πολιτικού προσώπου στη χώρα. Για την επίτευξη του ανωτέρω στόχου θα αναλυθούν τα ακόλουθα:

- Η γένεση της ευρασιατικής ιδεολογίας και τα βασικά χαρακτηριστικά της.
- Η εξέλιξη της ευρασιατικής ιδεολογίας στη σύγχρονη εποχή, υπό την εννοιολογική προσέγγιση του Aleksandr Dugin, καθώς και οι κύριες συγκλίσεις και αποκλίσεις με την αρχική ιδεολογία. Ο τελευταίος, θεωρείται ως ο πιο διάσημος αλλά και παραγωγικός εκπρόσωπος της συγκεκριμένης ιδεολογίας στη σύγχρονη εποχή.
- Η επιρροή της ιδεολογίας, αν υφίσταται, στην άσκηση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής⁵ κατά τη σύγχρονη εποχή (εποχή διακυβέρνησης του Putin).

⁵ Σύντομος ορισμός της εξωτερικής πολιτικής από τον Κ. Χιλ: το σύνολο των επίσημων εξωτερικών σχέσεων που αναπτύσσει ένας ανεξάρτητος πράττων (συνήθως ένα κράτος αν και όχι αποκλειστικά) στις διεθνείς σχέσεις (Χιλ, 2018, σ. 31).

Σελίδα σκόπιμα κενή

Κεφάλαιο 1ο: Η ανάπτυξη της ιδεολογίας και τα χαρακτηριστικά του Ευρασιατισμού

1.1 Η γέννηση της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού

Οι ιδρυτές του ευρασιατικού κινήματος ήταν Ρώσοι μετανάστες που εγκατέλειψαν τη χώρα μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση και την επικράτηση των Μπολσεβίκων. Αυτοί ήταν: ο εθνογράφος Nikolai S. Trubetzkoy (1890 - 1938), ο ιστορικός George V. Vernadsky (1887 - 1973), ο γεωγράφος και οικονομολόγος Pëtr N. Savitsky (1895 - 1968), ο θεολόγος Georges V. Florovsky (1893 - 1979), ο φιλόλογος Roman Jakobson (1896 - 1982), ο φιλόσοφος Lev P. Karsavin (1882 - 1952), ο κριτικός αισθητικής - καλλιτέχνης Pëtr P. Suvchinsky (1882 - 1985) και ο νομικός φιλόσοφος N. N. Alekseev (1879 - 1964). Οι παραπάνω διανοούμενοι, παρά τον πλουραλισμό των γνώσεων τους, έδρασαν και συνεισέφεραν στην ανάπτυξη του Ευρασιατισμού, ο καθένας με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο (Bassin κ.ά., 2015, σ. 2-3, Glebov 2017, σ. 9-38, Mileski 2015, σ. 178, Bassin κ.ά., 2017, σ. 3-4).

Το ευρασιατικό κίνημα άρχισε να αναπτύσσεται στις αρχές της δεκαετίας 1920, στο πλαίσιο της ρωσικής μετανάστευσης. Η απαρχή της ιδεολογίας, παρόλο που τοποθετείται στη Σόφια το 1921 με την έκδοση της πρώτης συλλογής άρθρων σχετικά με τον Ευρασιατισμό, αναπτύχθηκε κυρίως στην Πράγα, στο Παρίσι και στο Βερολίνο (Yukiko, 2015, σ. 164).

Η νέα ιδεολογία επεδίωξε να προικίσει την Ευρασία, η οποία σε μεγάλο βαθμό συνέπιπτε με την πρώην Ρωσική Αυτοκρατορία, με πολιτισμικό, ιστορικό, γεωγραφικό και εθνογραφικό περιεχόμενο· στην πραγματικότητα δεν ήταν τόσο ομοιογενής όσο το όνομά της μπορεί να υποδηλώνει (Glebov, 2017, σ. 2). Έτσι, η ιδέα του Ευρασιατισμού παραμένοντας ασαφής απέναντι στην πολιτική της Σοβιετικής Ένωση, διαίρεσε τους ιδρυτές του σε δύο ομάδες: σε αυτούς που αποδέχονταν κάποια μορφής ιδεολογική - πολιτική προσέγγιση και συνεργασία με τις σοβιετικές αρχές, όπως οι Karsavin και Suvchinsky, με έδρα το Παρίσι και, σε αυτούς που την απέρριπταν όπως οι Trubetzkoy, Savitsky και Alekseev με έδρα την Πράγα (Laruelle, 2008, σ. 21). Κι ενώ οι φιλοσοβιετικές τάσεις συνέβαλαν στις αυξανόμενες ρωγμές εντός του κινήματος (Glebov, 2017, σ. 183), τελικά οδηγήθηκε σε σχίσμα καθώς αμφιταλαντευόταν μεταξύ πολιτικού κόμματος και διανοητικού ρεύματος (Laruelle 2008, σ. 23, 47). Ωστόσο, η μεγαλύτερη αιτία της διάλυσης του ρεύματος ήταν οι διαφορετικοί οραματισμοί για το μέλλον της Ρωσίας μεταξύ των ιδρυτών του

(Glebov, 2017, σ. 5).⁶ Η διείσδυση δε των Σοβιετικών πρακτόρων, σε μια προσπάθεια να υπονομεύσει το αντισοβιετικό έργο των Ευρασιατιστών, είχε ως αποτέλεσμα τελικά, κάποιοι να ενστερνιστούν τη Σοβιετική Ένωση του Στάλιν και να αποβιώσουν στα στρατόπεδα της (Glebov, 2017, σ. 3).

Τη δεκαετία 1930, το ευρασιατικό κίνημα τόσο οργανωτικά όσο και διανοητικά ήταν σε ύφεση. Μέχρι το 1935 το κίνημα είχε σχεδόν εξαφανισθεί, ενώ το τέλος του οριοθετείται με την έναρξη του Β΄ ΠΠ και τον θάνατο του Trubetzkoy. Ωστόσο όμως, η εξαφάνιση της ιδεολογίας δεν οφείλεται μόνο στη διαίρεση των ιδρυτών του αλλά και στις πολιτικές εξελίξεις εκείνης της εποχής με την άνοδο του ναζισμού και το τέλος της εφαρμογής της νέας οικονομικής πολιτικής στη Σοβιετική Ένωση (Laruelle, 2008, σ. 25).⁷

1.2 Η προέλευση και η άνοδος του Ευρασιατισμού

Σύμφωνα με τον Wiederkehr (2007, σ. 39-60), ο Ευρασιατισμός πρόεκυψε σκόπιμα με κύριο στόχο να προστατεύσει τη Ρωσία από την εκκολαπτόμενη πολιτική της ιδεολογίας του παντουρκισμού. Από ιδεολογικής απόψεως, ο Ευρασιατισμός έπρεπε να υπονομεύσει το παντουρκικό κίνημα, το οποίο αποτελούσε απειλή για τη Ρωσία, καθώς επεδίωκε την απελευθέρωση των τουρκικών λαών από την κυριαρχία της Ρωσίας, εξασφαλίζοντας αυτονομία και ίσα δικαιώματα στη Ρωσία ή την ενσωμάτωσή τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αν και το παντουρκικό κίνημα δεν είχε ευρεία υποστήριξη στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα, εξακολουθούσε να θεωρείται απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

Είναι γενικότερα αποδεκτό ότι, ο Ευρασιατισμός σχετίζεται άμεσα με τα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα τόσο κατά το 1905 όσο και κατά τον Οκτώβριο του 1917 και που αφορούσαν στην αδυναμία της Ρωσίας να αποφύγει την αντιγραφή του πολιτικού συστήματος της Δύσης (Laruelle, 2008, σ. 19). Προήλθε δε, κυρίως από εκείνους τους Ρώσους μετανάστες που αισθάνονταν ότι δεν είχαν θέση στο υπό διαμόρφωση νέο κράτος και την ιδεολογία του, θεωρώντας την ασύνδετη με την

⁶ Ανάλυση του σχίσματος εντός του κινήματος μεταξύ της ιδρυτικής τριάδας (Suvchinsky, Savitsky και Trubetzkoy) και της διείσδυσης των Σοβιετικών πρακτόρων, παρατίθεται στο: Glebov, S. (2017). *From empire to Eurasia: politics, scholarship and ideology in Russian Eurasianism, 1920s–1930s*. Illinois: Northern Illinois University Press, σ. 175-188.

⁷ Οι έννοιες της ευρασιατικής ιδεολογίας, αποδείχθηκαν περίπλοκες για τα δεδομένα της εποχής.

παραδοσιακή ρωσική κουλτούρα (Σκοτινώτης, 2017, σ. 77) και αμφισβητώντας πρωτίστως την ευρωπαϊκή πολιτισμική υπεροχή έναντι του υπόλοιπου κόσμου. Οι συγγραφείς της συλλογής αναγνώρισαν ότι ήταν Ευρασιάτες, εκπρόσωποι ενός πολιτισμού διαφορετικού του ευρωπαϊκού και του ασιατικού. Η πρόσφατη ιστορία της Ρωσίας με τις καταστροφικές συνέπειες, την ηθική και κοινωνική κατάρρευση, έπρεπε να τεθεί υπό εξέταση και να ερμηνευτεί, κατά την άποψη τους, λαμβάνοντας υπόψη το μοναδικό γεωπολιτικό και πολιτισμικό πεπρωμένο της Ρωσίας (Glebov, 2017, σ. 9).

Συνδυάζοντας τα ανωτέρω, προκύπτει ότι η ιδεολογία του Ευρασιατισμού του μεσοπολέμου, αναπτύχθηκε από Ρώσους διανοούμενους μετανάστες στην Ευρώπη, οι οποίοι προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα νέο πλαίσιο ταυτότητας που θα μπορούσε να αντισταθεί τόσο στην απτή απειλή του παντουρκισμού, όσο και στην εφαρμογή των κοινωνικών αλλαγών που σηματοδότησε η επανάσταση των Μπολσεβίκων (Pryce, 2013, σ. 29).

Ο Trubetskoy, επηρεασμένος από τη γεωπολιτική θεωρία που ανέπτυξε ο Sir Halford Mackinder,⁸ παρουσίασε τη Ρωσία ως το αντίπαλο δέος της Ευρώπης σε ότι αφορά το πολιτισμικό επίπεδο αναδεικνύοντας και υπογραμμίζοντας τα ευρασιατικά χαρακτηριστικά της (Pryce, 2013, σ. 29).

1.3 Η έννοια και τα χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού

Αρχικά, πρέπει να διευκρινιστεί ότι στη βιβλιογραφία με τον όρο Ευρασιατισμός ή κλασικός Ευρασιατισμός (classical Eurasianism) ή πρώιμος Ευρασιατισμός (early Eurasianism), περιγράφεται το κίνημα του μεσοπολέμου, ενώ η έννοια του νέο - Ευρασιατισμού αφορά γενικά στα σύγχρονα ρεύματα που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ενστερνίζονται την ιδέα της Ευρασίας και που εμφανίστηκαν τη μετασοβιετική περίοδο (Laruelle, 2015b, σ. 187).

1.3.1. Η έννοια της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού. Δύναται κάποιος να ισχυριστεί ότι, η αντίληψη της έννοιας του εδάφους από τον Ευρασιατισμό μπορεί να ερμηνευτεί και ως γεωγραφική ιδεολογία (Laruelle 2015a, σ. 68). Πράγματι, οι

⁸ Sir Halford Mackinder (1861 - 1947), Βρετανός γεωγράφος, ακαδημαϊκός και πολιτικός. Θεωρείται ένας από τους πατέρες της γεωπολιτικής. “Who rules East Europe commands the Heartland; Who rules the Heartland commands the World-Island; Who rules the World-Island commands the World” (Blouet, 2005, σ. 1).

Ευρασιατιστές ήταν οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν στη Ρωσία τον όρο *γεωπολιτική*⁹ (Mileski, 2015, σ. 177), υποστηρίζοντας το δικό τους γεωπολιτικό μοντέλο για τον κόσμο. Το περίγραμμα του ευρασιατικού δόγματος, του οποίου τα ειδικά χαρακτηριστικά αποτελούν η γεωγραφία, η πολυπολιτισμικότητα και η θρησκευτικότητα, όπως εμφανίζονται στη Ρωσία, είναι πάνω από όλα ενσωμάτωση μίας γεωπολιτικής ιδεολογίας και μία πρόταση εφαρμογής της εξωτερική πολιτικής (Chausovski, 2019, σ. 15-16).¹⁰

Ο Nikolai Danilevsky (1822 – 1885), υποστηρικτής της πανσλαβικής σκέψης, ήταν ο πρώτος που όρισε την Ευρασία ως μια μοναδική γεωγραφική οντότητα που διαχωρίζεται από την Ευρώπη και την Ασία. “Η Ευρασία είναι μια αχανής περιοχή που οριοθετείται από τα Ιμαλία και το βουνό του Καυκάσου στα νότια και στην Αρκτική στον Βορρά. Η Ευρασία περιβάλλεται επίσης από τον Ειρηνικό Ωκεανό στα ανατολικά, τον Ατλαντικό Ωκεανό στα βορειοδυτικά, τη Μαύρη, τη Μεσόγειο και την Κασπία θάλασσα στον νότο. Έτσι, η Ευρασία χαρακτηρίζεται από ανεξάρτητο γεωγραφικό κόσμο, μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, αλλά χωρίζεται από την Ευρώπη και την Ασία”.¹¹ Στην έννοια της Ευρασίας, οι πρώτοι στοχαστές οραματίστηκαν ένα άνευ προηγουμένου σύνθετο εθνογραφικό, γεωγραφικό και γλωσσικό σύνολο. Στην Ευρασία τους, αυτοί οι λαοί θα αποτελούσαν ένα πολυπολιτισμικό έθνος κάτω από τον θόλο της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας, σε αντίστιξη με τη ρωμαιο-γερμανική (καθολική – προτεσταντική) Ευρώπη (Glebov, 2017, σ. 4).

1.3.2. Χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού. Τα ιδιαίτερα και ξεχωριστά χαρακτηριστικά της ρωσικής ταυτότητας, σύμφωνα με τους Ευρασιατιστές, προήλθαν από τη σταδιακή ενσωμάτωση των λαών της Ευρασίας,

⁹ Ο όρος γεωπολιτική περιλαμβάνει την πολιτική που ασκεί ένα κράτος στον χώρο και η οποία εξαρτάται από τέσσερις παραμέτρους: τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του και της περιφέρειας που το περιβάλλει (φυσικός χώρος), των συσχετισμών ισχύος με τα γειτονικά και μη κράτη οι πολιτικές των οποίων επηρεάζουν σημαντικά τις επιλογές του, των οικονομικών δυνατοτήτων του, καθώς και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών του. Συνεπώς, η γεωπολιτική ενός κράτους βασίζεται τόσο σε αντικειμενικά χαρακτηριστικά (γεωγραφία), όσο και σε υποκειμενικά, όπως ο πολιτισμός και η ταυτότητα. Η γεωπολιτική προσλαμβάνει ρεαλιστική διάσταση σχετιζόμενη με την έννοια της ισχύος, δεν ταυτίζεται όμως με τη ρεαλιστική θεωρία των Διεθνών Σχέσεων (Σκοτινιώτης, 2017, σ. 29-30).

¹⁰ Λεπτομερής ανάλυση των στοιχείων του κλασικού Ευρασιατισμού, όπως εμφανίστηκε τη δεκαετία 1920, παρατίθεται στο Laruelle, M. (2008). *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Woodrow Wilson Center Press, σ. 25-40. Επίσης, στο Glebov, S. (2017). *From empire to Eurasia: politics, scholarship and ideology in Russian Eurasianism, 1920s–1930s*. Illinois: Northern Illinois University Press, σ. 40-75.

¹¹ Παρατίθεται στο Schmidt, M. (2005). “Is Putin Pursuing a Policy of Eurasianism?”, σ. 90. Διαθέσιμο http://demokratizatsiya.pub/archives/13_1_Y35592282447U832.pdf.

αποκτώντας με αυτό τον τρόπο η Ρωσία έναν ξεχωριστό πολιτισμό (Σκοτινώτης, 2017, σ. 79).

Στα μέσα του 13ου αιώνα, και υπό τον κίνδυνο κατάληψης των ρωσικών εδαφών και εκλατινισμού των Ρώσων από τους Τεύτονες Ιππότες, καθολικούς σταυροφόρους που εξορμούσαν από τα εδάφη της Βαλτικής, η απόφαση του Ρώσου πρίγκιπα A. Nevsky (1221 – 1263) να συμμαχήσει με τους κατακτητές Μογγόλους, είχε ως αποτέλεσμα να σωθούν η ρωσική κουλτούρα και η ρωσική πίστη. Οι Ρώσοι, που είχαν επιλέξει ήδη από τον 10ο αιώνα την ορθόδοξη χριστιανική πίστη, η οποία τους διαφοροποίησε από τον δυτικό (καθολικό) κόσμο, παρέμειναν σταθεροί στην πίστη τους, σε αντιδιαστολή με τους Βυζαντινούς, οι οποίοι υπό την απειλή των Οθωμανών επέλεξαν τη συμμαχία με τους καθολικούς, προδίδοντας κατά κάποιο τρόπο την ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Σύμφωνα πάντα με τη δική τους ερμηνεία της ιστορίας, οι (μουσουλμάνοι) Μογγόλοι αν και κατακτητές, επέδειξαν ιδιαίτερη ανεκτικότητα απέναντι στο διαφορετικό, καθώς δεν ενδιαφέρονταν για ζητήματα ταυτότητας και πίστης παρά μόνο για τη συλλογή των φόρων. Επιπλέον, η περίοδος της μογγολικής κατοχής (*ταταρικός ζυγός – tatar yoke*), σύμφωνα με τους Ευρασιατιστές αποτιμάται θετικά, διότι καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τη γεωπολιτική ταυτότητα των Ρώσων, οι οποίοι ήρθαν σε επαφή με τα χαρακτηριστικά των ασιατικών λαών της στέπας, με τα οποία εξοικειώθηκαν και τα οποία ενσωμάτωσαν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι Ρώσοι ηγέτες του Μεγάλου Πρίγκιπάτου της Μοσχοβίας (το οποίο προέκυψε μετά την αποχώρηση των Μογγόλων που συνέπεσε χρονικά με την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας), θεώρησαν τον ρωσικό λαό ως έναν “ευρασιατικό” λαό, κληρονόμο της μογγολικής αλλά και της βυζαντινής παράδοσης, και τον ρωσικό πολιτισμό απολύτως διακριτό από αυτόν της δυτικής παράδοσης. Η εν συνεχεία επέκταση προς τα ανατολικά του νέου ρωσικού κράτους κατά τη μεταμογγολική περίοδο με την κατάκτηση των μουσουλμανικών βασιλείων του Καζάν και του Αστραχάν (1552 μ.Χ. και 1556 μ.Χ. αντίστοιχα), είχε ως απώτερο σκοπό την επανασύσταση της χαμένης αυτοκρατορίας, υπό την ηγεσία των Ρώσων αυτή τη φορά (Σκοτινώτης, 2017, σ. 77-79, Bassin, 2015, σ. 169-174).

Οι ιδρυτές του Ευρασιατισμού αποδέχονταν την κρίσιμη σημασία του ορθόδοξου χριστιανισμού στη διαμόρφωση της ρωσικής ταυτότητας, την οποία δεν απαρνήθηκαν ποτέ. Αναγνώρισαν στη σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία – και γι' αυτούς η ρωσική επανάσταση ήταν μια καταστροφή που βασιζόταν στις ευρωπαϊκές ιδεολογίες – ως έναν κόσμο ο οποίος πλήττεται από την κρίση εξαιτίας του

ατομικισμού, της απουσίας πνευματικότητας και της πίστης στην παγκόσμια πρόοδο. Στο μυαλό των διανοούμενων, τη ρωσική επαναστατική καταστροφή θα ακολουθούσε η ανάδυση μιας νέας τάξης ανθρώπων από τον “ζυγό των Μπολσεβίκων”. Κι ενώ επιδοκίμασαν εξ αποστάσεως, λόγω της μετανάστευσης, την εφαρμογή της νέας οικονομικής πολιτικής στη Σοβιετική Ρωσία, οι Ευρασιατιστές απέρριψαν την κομμουνιστική ιδεολογία. Καθήκον τους θεωρήθηκε να προσφέρουν μια μη μαρξιστική πνευματική ιδεολογία, η οποία θα βοηθούσε τη νέα τάξη ανθρώπων να αποκηρύξει τις ευρωπαϊκές σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές ιδέες και να οικοδομήσει ένα νέο είδος κοινωνίας, ούτε δημοκρατικό ούτε κομμουνιστικό, αλλά “ιδεοκρατικό”, υποστηρίζοντας ότι η άρχουσα τάξη δεν θα επιλέγεται πλέον βάσει της καταγωγής ή του πλούτου, αλλά με βάση τη δέσμευση για μια ισχυρή “κυβερνητική ιδέα” (Glebov, 2017, σ. 2-3).

Οι πρώιμοι Ευρασιατιστές, απέρριπταν την έννοια του ρωσικού εθνικισμού, (Skotiniotis, 2019, σ. 85-86), ενώ άσκησαν κριτική στον ευρώ-κεντρισμό και στην αποικιοκρατία των Ευρωπαίων μέσω της αντίθεσης μεταξύ της πνευματικής και της ορθόδοξης Ευρασίας και της μηχανοκρατούμενης και υλιστικής Ευρώπης. Οραματίζονταν τη μελλοντική Ρωσία - Ευρασία ως ηγέτη των αποικιοκρατούμενων λαών του κόσμου που επαναστατούν ενάντια στους Ευρωπαίους αποικιοκράτες και καταπιεστές. Είδαν τη μελλοντική Ρωσία ως ηγέτη του παγκόσμιου κινήματος για την προστασία των θεόσταλτων εθνικών και πολιτισμικών διαφορών από την επικείμενη ευρωπαϊκή νεωτερικότητα (Glebov, 2017, σ. 3). Ως εκ τούτου, η Ρωσία, απορρίπτοντας την οικουμενικότητα του δυτικού πολιτισμού, έχει ως αποστολή τη σωτηρία της ίδιας αλλά και του υπόλοιπου κόσμου από την επεκτατικότητα της δυτικής κουλτούρας (μεσσιανισμός), της οποίας στόχος υπήρξε πάντα να καταστεί καθολική (παγκόσμια) εις βάρος των άλλων (Skotiniotis, 2019, σ. 85-86).

Το χάσμα μεταξύ Ευρασιατισμού και μαρξισμού εντοπιζόταν κυρίως στο θρησκευτικό επίπεδο και αυτό, διότι σύμφωνα με τους Ευρασιατιστές, ο μαρξισμός εκπροσωπούσε τον αθεϊσμό. Ο υλισμός του μαρξισμού απαγόρευε την αυτονομία των ιδεών, πράγμα το οποίο αποτέλεσε θεμελιώδες στοιχείο του Ευρασιατισμού. Ωστόσο, ο Ευρασιατισμός, όπως και ο μπολσεβικισμός, απέρριψαν και οι δύο τη δυτική κουλτούρα η οποία είχε εισβάλλει στη Ρωσία ακριβώς πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση. Επίσης συμφωνούσε με τον μπολσεβικισμό, ο οποίος διατυμπάνιζε την ελευθερία των λαών της Ασίας και της Αφρικής οι οποίοι είναι υποδουλωμένοι στις αποικιακές δυνάμεις. Η μεγάλη τους διαφορά ήταν ότι, σε αντίθεση με τον ρωσικό

κομμουνισμό, δεν αποδέχονταν τον διαχωρισμό μεταξύ των τάξεων: της αστικής τάξης και των προλετάρων, διότι αυτές οι έννοιες προέρχονταν από τον δυτικό πολιτισμό και τις δυτικές κοινωνίες. Στο δικό τους μυαλό, τα έθνη μπορούν να εκφραστούν μέσω μόνο του πολιτισμού και όχι μέσω του κομμουνισμού του οποίου τη διεθνοποίηση προέβλεπαν ως μία ουτοπία (Laruelle, 2008, σ. 26-27).

Ωστόσο, ο Ευρασιατισμός επεδίωξε τον ρεαλισμό απέναντι στην Σοβιετική Ένωση και ποτέ δεν αρνήθηκε να αναγνωρίσει τα κοινά χαρακτηριστικά με το καθεστώς (για παράδειγμα την ιδέα της δικαιοσύνης ως αυτόνομης του κράτους, την υποστήριξη του ρωσικού προλεταριάτου και των σχεδίων για την επιταχυνόμενη βιομηχανοποίηση της χώρας, όπως φυσικά και την εφαρμογή της νέας οικονομικής πολιτικής του καθεστώτος, η οποία κατ' αυτούς θα οδηγούσε στην εθνική οικονομική αντάρκεια – *autarky*) (Laruelle, 2008, σ. 27).

Για τους Ευρασιατιστές, η Οκτωβριανή Επανάσταση ειδώθηκε ως ένα ευρωπαϊκό φαινόμενο, καθώς θεωρούσαν τον μαρξισμό ως μία δυτικό - κεντρική ιδεολογία απότοκη της Βιομηχανικής Επανάστασης. Εξαιτίας του γεγονότος ότι η Ευρασία αποτελεί έναν ενδιάμεσο κόσμο, ο Ευρασιατισμός καταλήγει στο να αποτελέσει τον τρίτο τρόπο μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού σε οικονομικό επίπεδο, παρόλο που αναγνώρισε ότι ήταν κοντύτερα στον δεύτερο (Laruelle, 2008, σ. 28).

Ο Ευρασιατισμός απέρριπτε τη μοναρχία αλλά και το σύστημα διακυβέρνησης της δημοκρατικής αντιπροσώπευσης (χαρακτηριστικό των κοινωνιών του δυτικού πολιτισμού). Αντ' αυτού, πρόκρινε μια μορφή πολιτείας που ονόμαζε “δημοτισμό”. Έτσι λοιπόν, απορρίπτοντας το δυτικό μοντέλο, υποστήριζε μία ακραία μορφή κρατισμού (*statist*) ως το πολιτικό σύστημα το οποίο αντιπροσωπεύει καλύτερα το έθνος. Η υπέρβαση των διαφορών μεταξύ των τάξεων θα έρθει μέσα από την επαγγελματική συνεργασία, από συμβούλια με συμμετοχή των “γερόντων” (σοφότερων) και από ομάδες οι οποίες βασίζονται στην εθνικότητα, στη γεωγραφική περιοχή όπου ανήκουν και στην πίστη τους. Αυτή λοιπόν οι “μεσίτες”, θα είναι ικανοί να μεταφέρουν τις γνώμες τους και τις απόψεις τους αλλά δεν θα έχουν τη δικαιοδοσία να λαμβάνουν πολιτικές αποφάσεις. Οι πολιτικές αποφάσεις θα λαμβάνονται από την κυρίαρχη ευρασιατική τάξη, η οποία θα αποτελεί και την κυβέρνηση του μελλοντικού ευρασιατικού κράτους. Αυτή η κυβέρνηση θα βασίζεται στη δύναμη της “ιδέας” (ιδεοκρατία - *ideocracy*), η οποία προφανώς θα είναι εθνική και θα αναδεικνύει το πόσο σημαντικός παράγοντας είναι ο άνθρωπος (Laruelle,

2008, σ. 28-30). Το βασικό στοιχείο της ρωσικής αυτοκρατορικής ταυτότητας, ο λαός, θα πρέπει να παραμείνει πιστός στο κράτος και στον κυβερνήτη, να είναι ενωμένος κάτω από έναν ισχυρό ηγέτη του κράτους, ο οποίος φέρει και την ευθύνη της κρατικής ιδεολογίας. Έτσι η ιδεοκρατία, νομιμοποιεί κατά κάποιο τρόπο τον ρωσικό αυταρχισμό (Skotiniotis, 2019, σ. 85-86).

Σε φιλοσοφικό επίπεδο, ο Ευρασιατισμός δανείστηκε στοιχεία από τον γερμανικό ρομαντισμό, παρόλο που πολιτικά ήταν πιο κοντά στον νεωτερισμό του ιταλικού φασισμού και του σοβιετικού απολυταρχισμού. Περιείχε στοιχεία της γερμανικής σκέψης και, παρόλο που αυτοπροσδιορίστηκε ως γνήσιο, ρηξικέλευθο και αγνό ρεύμα, προερχόμενο από τη ρωσική εμπειρία, ο Ευρασιατισμός ήταν στην πραγματικότητα κομμάτι της ευρωπαϊκής ιστορίας και ιδέας. Μία μίξη ουσιαστικά του ρωσικού αυτοκρατορικού παρελθόντος, το οποίο περατώθηκε με την Οκτωβριανή Επανάσταση και της κρίσης του δυτικού πολιτισμού την περίοδο του μεσοπολέμου (Laruelle, 2008, σ. 31).

Συνεπώς, τα κύρια χαρακτηριστικά του κλασικού Ευρασιατισμού σύμφωνα με τον Pursiainen (2000, σ. 51), μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

α. Η απαρχή των Ρώσων και του κράτους της Ρωσίας προέρχονται από τα ανατολικά, κυρίως από τα τουρκικά φύλα, συνεπώς ο φυσικός προσανατολισμός και τα ενδιαφέροντα της Ρωσίας εστιάζονται στην Ανατολή.

β. Ο Ευρασιατισμός δεν δηλώνει μόνο ότι το γεωγραφικό μέλλον της Ρωσίας ανήκει στην Ανατολή, αλλά και ότι η Ρωσία - Ευρασία διαμορφώνουν έναν ειδικό πολιτισμικό χώρο, έναν διαφορετικό πολιτισμό.

γ. Ο Ευρασιατισμός υπήρξε εχθρικός απέναντι στον ευρωκεντρισμό της Δύσης αλλά και στην στροφή της τότε ρωσικής ηγεσίας (πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση) στον δυτικό πολιτισμό.

δ. Η σύνδεση με τον Θεό και την ορθόδοξη πίστη αποτελούν τα θεμέλια ολόκληρης της κοινωνίας.

ε. Η εξουσία των Μπολσεβίκων είναι μία πραγματικότητα χωρίς επιστροφή, όμως η περίοδος αυτή θα πρέπει να ξεπεραστεί με έναν ειρηνικό τρόπο και το μελλοντικό κράτος που θα προκύψει δεν θα ιδρυθεί στη βάση των συμφερόντων μιας συγκεκριμένης τάξης αλλά στη βάση μιας ανώτερης ιδέας.

1.3.3. Ο Lev Gumilëv και η επιρροή του στον Ευρασιατισμό. Το κίνημα του Ευρασιατισμού βρέθηκε ξανά στο επίκεντρο όταν στη μετά-σταλινική δεκαετία

του 1960, πολλές από τις ιδέες του Ευρασιατισμού υιοθετήθηκαν από τον Lev Gumilëv. Την περίοδο εκείνη, οι εθνικιστές (Nationalists) εξαπέλυσαν δριμεία επίθεση στον Gumilëv και διακρίνοντας την ευρασιατική έμπνευση στη σκέψη του, άδραξαν την ευκαιρία να αποκηρύξουν ολόκληρη την παράδοση του κλασικού Ευρασιατισμού (Bassin, 2015, σ. 176-180).

Ο Gumilëv, ενστερνίστηκε το όραμα της Ρωσίας - Ευρασίας ως πολυεθνικού πολιτισμού, και υποστήριξε ότι η Ρωσία (Σοβιετική Ένωση) είχε εξελιχθεί σε μεγάλη ηπειρωτική δύναμη, όχι μέσω κατακτήσεων και κυριαρχίας, αλλά μέσω της συνεργασίας όλων των λαών, Ρώσων και μη. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της Ρωσίας, αποτέλεσαν πάντοτε οι αρμονικές σχέσεις μεταξύ των πολλών εθνοτήτων καθώς δεν υπήρξε ποτέ ηγεμονική αυτοκρατορία κατά το δυτικό μοντέλο. Ο Gumilëv τόνιζε συνεχώς τη σημαντική θετική συμβολή των μη ρωσικών λαών στη οικοδόμηση του αυτοκρατορικού κράτους και του ρωσικού - ευρασιατικού πολιτισμού, ακόμη και στο σημείο να υποβαθμίζει κατά κάποιο τρόπο τον ρόλο των ίδιων των Ρώσων. Ο Gumilëv υποστήριξε ακόμη περισσότερο, σε σχέση με τους προκατόχους του, την αδελφότητα και το κοινό πεπρωμένο της συνάντησης της αρχαίας Ρωσίας με την αυτοκρατορία των Μογγόλων. Αρνήθηκε το ότι η Ρωσία κατακτήθηκε από τους Μογγόλους, ή ότι οι τελευταίοι είχαν κυριαρχήσει επί αυτής. Τουναντίον, θεωρούσε ότι οι δύο πλευρές ήταν στην πραγματικότητα ενωμένοι σύμμαχοι εναντίον του κοινού εχθρού τους, της Δύσης. Και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύγχρονο ρωσικό έθνος, προήλθε από την συμβιωτική αλληλεπίδραση μεταξύ τους (Bassin κ. ά., 2017, σ. 5-6). Σύμφωνα με τον Gumilëv, οι Ρώσοι προήλθαν ως ξεχωριστό έθνος, με την ανάμειξη των τούρκο-ταταρικών και των σλαβικών λαών (Mileski, 2015, σ. 178).

Ο Gumilëv ήταν πεπεισμένος για την αρχέγονη ενότητα των διαφόρων ευρασιατικών λαών και για την ανάγκη εδραίωσης αυτής της ενότητας με τη μορφή μιας ενιαίας πολιτικής οντότητας¹² (Bassin, 2015, σ. 168).

Τα κύρια στοιχεία του αναθεωρητισμού του Gumilëv σχετίζονται με τρία θεμελιώδη ιστορικά ερωτήματα (Bassin, 2015, σ. 169):

α. τη σχέση μεταξύ των αρχαίων Ρώσων και των ταταρικών, τουρκικών και μογγολικών λαών της Χρυσής Ορδής.

¹² “...Αν η Ρωσία πρόκειται να διασωθεί, μπορεί να γίνει μόνο ως ευρασιατική δύναμη, και μόνο μέσω του Ευρασιατισμού”. Από γράμμα του Gumilëv προς τον Savitsky τον Ιανουάριο του 1958. Παρατίθεται στο Laruelle, M. (2008). *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Woodrow Wilson Center Press, σ. 73.

β. την ταυτότητα των γνήσιων συμμάχων της Ρωσίας και των αντιπάλων τους στη μάχη του Kulikovo (1380 μ.Χ.).

γ. την εθνογενετική καταγωγή του σύγχρονου ρωσικού έθνους.¹³

Ο Gumilën υποστήριξε ότι η μάχη στο Kulikovo δεν ήταν μεταξύ του “δάσους” και της “στέπας”, της “Ευρώπης” και της “Ασίας” ή “Ρώσων” και “Τατάρων”, αλλά μεταξύ των Ρώσων και των συμμάχων τους από τη μία πλευρά και των αμοιβαίων εχθρών τους της Δυτικής Ευρώπης, του Ισλάμ και των Εβραίων από την άλλη (Bassin, 2015, σ. 174). Ο Gumilën σημείωσε ότι η γεωπολιτική σύνθεση των “δασών” και των “στεπών” στην οποία βασίζεται η μεγάλη ρωσική κρατική πολιτεία, αποτελεί μείζονος σημασίας για τον πολιτισμικό - στρατηγικό έλεγχο της Ασίας και της Ανατολικής Ευρώπης. Επιπλέον, ο έλεγχος αυτός θα συμβάλλει στη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Επίσης, σύμφωνα με τον Gumilën, ο δυτικός πολιτισμός βρίσκεται στο τελικό στάδιο της εθνογένεσής του, δεδομένου ότι αντιπροσωπεύει μία συσσώρευση “πλασματικών” εθνοτήτων (Mileski, 2015, σ. 178).

Κατ’ αυτόν, το ρωσικό έθνος σχηματίστηκε από τον συγκερασμό τριών κύριων συστατικών: σλαβικών, φίνο-ουγγρικών και ταταρικών φύλων (τα τελευταία αποτελούν μίγμα από τουρκικά και μογγολικά στοιχεία). Ωστόσο από τα τρία παραπάνω, το πρώτο και το τρίτο ήταν τα πιο σημαντικά. Η εθνογενετική συγχώνευση αυτών των δύο ομάδων ξεκίνησε ήδη στις αρχές του 10ου αιώνα, με αποτέλεσμα, στη θέση του παλιού *Kievan Rus’* (Κιέβαν Ρους) να προκύψει ένα εντελώς νέο μεγάλο ρωσικό έθνος, το *Muscovite Rus’* (Μοσχοβίτικο Ρους) με το δικό του εθνοκοινωνικό σύστημα (Bassin, 2015, σ. 174-175).

Η στροφή προς την αποδοχή των απόψεων του Gumilën και προς την αντίληψη του Ευρασιατισμού άρχισε να προσελκύει τους οπαδούς της διατήρησης της ακεραιότητας του σοβιετικού κράτους και της πολιτικής και εδαφικής ενότητάς του, καθώς η νέα πολιτική του Mikhail Gorbachev τη δεκαετία του 1980 και το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που εφάρμοζε, με την ταυτόχρονη αναθέρμανση των σχέσεων με τη Δύση, αύξανε τις πιθανότητες για τον κατακερματισμό της Σοβιετικής Ένωσης εξαιτίας των διαφαινόμενων αποσχιστικών τάσεων των μελών της για εθνική

¹³ Αναλυτικά για τη θεωρία της εθνογένεσης και του αντισημιτισμού στις απόψεις του Gumilën στο Umland, A. (2007). *Post-Soviet 'Uncivil Society' and the Rise of Aleksandr Dugin: A Case Study of the Extraparliamentary Radical Right in Contemporary Russia*. (Διδακτορική Διατριβή) Cambridge: University of Cambridge, σ. 159-160.

αυτονομία (Bassin, 2016, σ. 209-210). Το κόστος της προσέγγισης και της ενσωμάτωσης της Ρωσίας στη Δύση θα σήμαινε ολική απόρριψη των εθνικών παραδόσεων και της υπεροχής των αξιών και των κανόνων της Δυτικής Ευρώπης στη Ρωσία (Bassin, 2016, σ. 214).

Οι ιδέες του Gumilëv, του αυτοδηλούμενου “τελευταίου Ευρασιατιστή”,¹⁴ για την ενότητα του ευρασιατικού χώρου, την εγγύτητα των λαών που κατοικούν σε αυτόν και ο ένθερμος αντιδυτικισμός του, απέκτησαν ευρεία δημοτικότητα στην τελευταία δεκαετία της σοβιετικής περιόδου (Glebov, 2017, σ. 187-188). Αν και η θεωρία του Gumilëv δεν είναι αποδεκτή από τους γενετιστές, έχει ενστερνιστεί από πολλούς ακαδημαϊκούς και έχει διεισδύσει στη μέση εκπαίδευση και στα ανώτερα εκπαιδευτικά προγράμματα. Στη μετά-σοβιετική Ρωσία εκατομμύρια από τα βιβλία του δημοσιεύθηκαν, ενώ το εθνογενετικό ειδικό λεξιλόγιο που ανέπτυξε τυγχάνει ευρείας εφαρμογής σε επιστημονική εξειδικευμένη βιβλιογραφία (Umland, 2007, σ. 160).

Ωστόσο, ο Gumilëv, σύμφωνα με τη Laruelle (2008, σ. 81), απέχει πολύ από το να θεωρείται διάδοχος των ιδρυτών του Ευρασιατισμού, όπως ευρέως πιστεύεται σήμερα στη Ρωσία, διότι επικεντρώθηκε στο έργο του για την ανάπτυξη της θεωρίας περί εθνικής ταυτότητας¹⁵ και όχι του Ευρασιατισμού. Ενώ οι Ευρασιατιστές εστίαζαν στην κατανόηση της ρωσικής εθνικής ταυτότητας στη βάση της γεωγραφίας, στη συμπάθεια για την Ασία και τον αντιδυτικισμό, εν μέρει συγκλίνουσες απόψεις με τον Gumilëv, η έμφαση στην πολιτιστική διαφορά μεταξύ των Ευρασιατιστών και Ευρωπαίων είναι θεμελιωδώς αντίθετη με την κοινωνικό - βιολογική προσέγγιση του Gumilëv για τη δημιουργία των εθνών ή των “υπέρ-εθνών” (“*ethnies or superethnies*”) (Umland, 2007, σ. 162).

Ο Gumilëv, παρά το ότι δεν ήταν ο τελευταίος Ευρασιατιστής, είχε κάποια κοινά στη θεωρία του με τους τελευταίους: οι λαοί που κατοικούν στην περιοχή της Ευρασίας μοιράζονται ένα κοινό πεπρωμένο το οποίο διατηρείται αιώνες, βασίζεται στην τούρκο - σλαβική συμφιλίωση και στην απόρριψη των δυτικών αξιών (Laruelle, 2008, σ. 81).

¹⁴ Δύο από τους ιδρυτές του Ευρασιατισμού, οι P. N. Savitsky and G. V. Vernadsky διατήρησαν αλληλογραφία με τον Gumilëv.

¹⁵ Η επιστημολογική του προσέγγιση βασίζεται στις φυσικές επιστήμες ως μοντέλο για όλα τα υπόλοιπα πεδία γνώσεων. Οι δε μαθητές του, συχνά τον παρουσιάζουν ως τον ιδρυτή μιας νέας επιστήμης, της εθνολογίας (ethnology), βασισμένης στις φυσικές επιστήμες (Laruelle, 2008, σ. 64).

Εν κατακλείδι, ο Gumilëv αποτέλεσε αναμφίβολα τον συνδετικό κρίκο του κλασικού Ευρασιατισμού με τον νέο – Ευρασιατισμό. Στην πραγματικότητα όμως, ο Gumilëv δεν χρησιμοποίησε μεγάλο μέρος της ιδεολογίας του κλασικού Ευρασιατισμού για τη σύλληψη της θεωρίας της εθνογένεσης. Άλλωστε ούτε και ο Dugin αρχικά, ο σημαντικότερος πρεσβευτής του νέο – Ευρασιατισμού στις μέρες μας, ασπάστηκε τη θεωρία της εθνογένεσης του Gumilëv για την ανάπτυξη των απόψεων του. Αυτό έγινε αργότερα, όταν εισήγαγε στα γραπτά του μερικές από τις έννοιες του κλασικού Ευρασιατισμού σε συνδυασμό με κάποιες από τις ορολογίες του Gumilëv (Umland, 2007, σ. 163).

Κεφάλαιο 2ο: Η εξέλιξη του Ευρασιατισμού

Χρονολογικά, ο Gumilën αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ του κλασικού Ευρασιατισμού της περιόδου του μεσοπολέμου και του νέο – ευρασιατικού ρεύματος, που εμφανίστηκε τη δεκαετία 1990, ως εξέλιξη της αρχικής ιδεολογίας. Ο Gumilën αποτελεί το διανοητικό πρίσμα μέσα από το οποίο όσοι ακαδημαϊκοί και πολιτικοί επιθυμούν αντιλαμβάνονται την έννοια του Ευρασιατισμού (Laruelle, 2008, σ. 50). Χωρίς τη συνεισφορά του μπορεί να υποστηριχθεί ότι η νέο - ευρασιατική αναγέννηση δεν θα ήταν εφικτή (Bassin, 2016, σ. 223).

Ο Sakwa (2017, σ. 207-216), στην ευρεία έννοια που αποδίδεται στον Ευρασιατισμό, διακρίνει τέσσερα είδη: τον κλασικό Ευρασιατισμό της περιόδου του μεσοπολέμου (classic Eurasianism), τον νέο – Ευρασιατισμό (neo – Eurasianism), τον πρόσφατο Ευρασιατισμό (new Eurasianism) και τον πραγματιστικό/ρεαλιστικό Ευρασιατισμό (pragmatic Eurasianism). Τα τρία τελευταία είδη αποτελούν εξέλιξη και διάσπαση του κλασικού Ευρασιατισμού στη σύγχρονη εποχή. Κατ' αυτόν, υποστηρικτής του νέο – Ευρασιατισμού ήταν ο ακαδημαϊκός Aleksandr Panarin (1940 – 2003), πολέμιος της αμερικανικής στρατιωτικής και πολιτισμικής κυριαρχίας (Schmidt, 2005, σ. 92), ενώ υποστηρικτή του πρόσφατου Ευρασιατισμού θεωρεί τον Dugin. Τέλος, υποστηρικτή του πραγματιστικού Ευρασιατισμού θεωρεί τον Putin και την πολιτική ελίτ που τον περιβάλλει, μετά το 2012 και την τρίτη θητεία του ως Πρόεδρο. Ο πραγματιστικός Ευρασιατισμός που αποδίδεται στον Putin, αφορά τη ρητορική του στο εσωτερικό, παραπέμποντας σε ιδέες του Ευρασιατισμού, και τη δράση του στο εξωτερικό, για την Ευρασιατική ολοκλήρωση στον πρώην σοβιετικό χώρο. Ο ορθολογικός και ρεαλιστικός πυρήνας της δράσης του για την Ευρασιατική ολοκλήρωση ήταν η πεποίθηση ότι κατά βάθος οι μετά-σοβιετικές χώρες (με εξαίρεση τα κράτη της Βαλτικής) αποτελούσαν μια φυσική οικονομική, και δυνητικά πολιτική, κοινότητα ξεχωριστή και διακριτή από την ΕΕ και άλλες συγκρίσιμες ενώσεις (Sakwa, 2017, σ. 215).¹⁶

Ωστόσο, ο Dugin μονοπωλεί το πεδίο του νέου ρεύματος (Laruelle, 2015, σ. 189) λόγω της ενασχόλησης πολλών ακαδημαϊκών στη Β. Αμερική και Ευρώπη με την ανάλυση του έργου του, κυρίως από γεωπολιτικής άποψης (Mileski, 2015, σ.

¹⁶ Στην παρούσα εργασία οποιαδήποτε αναφορά στον νέο – Ευρασιατισμό παραπέμπει στα διάφορα σύγχρονα ρεύματα που προέκυψαν από την εξέλιξη της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού και που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ενστερνίζονται τις αρχές του, ενώ η ιδεολογία που ασπάζεται ο Dugin αναφέρεται ως Ευρασιατισμός του Dugin.

182), αλλά και της συχνής παρουσίας του στα μέσα ενημέρωσης. Παραμένει ο σημαντικότερος και ο πιο παραγωγικός πρεσβευτής του σύγχρονου Ευρασιατισμού, καθώς έχει επιδείξει ευρεία δράση στην εμφύσηση της ιδεολογίας στη Ρωσία¹⁷ (Umland, 2007, σ. 129 και 145). Το ηγετικό σώμα του νέου “Διεθνούς Ευρασιατικού Κινήματος” (International Eurasian Movement) που ίδρυσε ο Dugin το 2003, περιλαμβάνει, εκτός από διακεκριμένους παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών, ακαδημαϊκούς και αριθμό εκπροσώπων της ρωσικής κυβέρνησης και του Κοινοβουλίου (Umland, 2007, σ. 130-132). Επιπρόσθετα, η πτέρυγα νέων του Κινήματος του Dugin, είχε εμπλακεί ενεργά στις προσπάθειες υπονόμευσης της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας από το 2005, ως απάντηση στη φιλοδυτική στροφή της εξωτερικής πολιτικής που έλαβε η χώρα μετά την πορτοκαλί επανάσταση¹⁸ (Shekhovtsov, 2017, σ. 195).

2.1 Χαρακτηριστικά της ιδεολογίας του Ευρασιατισμού του Dugin

Ο Dugin θεωρώντας τον εαυτό του ως νόμιμο διάδοχο της ιδεολογίας των αρχών του 20ου αιώνα (Bassin, 2015, σ. 165) αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ της κλασικής ευρασιατικής σκέψης, του Gumilën και του σύγχρονου Ευρασιατισμού (Bassin, 2008, σ. 282). Ωστόσο, η αντίληψη του Dugin σχετικά με τη θέση του μεγάλου ρωσικού έθνους εντός της πολυεθνικής κοινότητας των ευρασιατικών λαών, αναδεικνύει και τη διαφορά της σκέψης του σε σχέση με αυτή του Gumilën. Και αυτό διότι, αναγνωρίζει το ρωσικό έθνος ως ιδιαίτερης σημασίας στη δημιουργία και την ανάπτυξη του ευρασιατικού πολιτισμού το οποίο εκπροσωπεί το βασικό “πολιτισμικό θεμέλιο” της Ευρασίας, παρέχοντας τις ουσιώδεις πολιτικές, κοινωνικές και

¹⁷ Δράση και έργο του Dugin στο Umland, A. (2007). *Post-Soviet 'Uncivil Society' and the Rise of Aleksandr Dugin: A Case Study of the Extraparliamentary Radical Right in Contemporary Russia*. Cambridge, σ. 92-141 και στο Dunlop, J. (2001) “Aleksandr Dugin’s ‘Neo-Eurasian’ Textbook and Dmitrii Trenin’s Ambivalent Response”, *Harvard Ukrainian Studies* 25, No. 1/2, σ. 92-102.

¹⁸ Η πτέρυγα νέων του κινήματος του Dugin, καθοδηγούμενη από τον ίδιο, άρχισε να διαδίδει ενεργά τις ιδέες του σε Ουκρανία, σχηματίζοντας κυψέλες σε διάφορες ουκρανικές πόλεις και αποκτώντας επαφές με φιλορωσικές ουκρανικές οργανώσεις. Ο Dugin, πίστευε ότι η ενσωμάτωση της Ουκρανίας στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, μπορεί να υλοποιηθεί μέσω ενός συνδυασμού στρατιωτικών και μη μέσων, δηλαδή ενός υβριδικού πολέμου. Έτσι, οι δραστηριότητες στην Ουκρανία επικεντρώθηκαν στη δημιουργία γόνιμου εδάφους για την προπαρασκευαστική φάση του πολέμου. Ειδικότερα, ενθάρρυνε την δυσαρέσκεια με τις κεντρικές ουκρανικές αρχές και ενίσχυσε τα τοπικά αποσχιστικά κινήματα, πυροδοτώντας τις εθνικές και κοινωνικές εντάσεις στους ανατολικούς Ουκρανούς. Επιπρόσθετα, κατά τη φάση της επίθεσης από τους Ρώσους, η πτέρυγα νέων ενθάρρυνε στην περιφέρεια του Donetsk και συμμετείχε στη δημιουργία εναλλακτικών κέντρων εξουσίας που εναντιώθηκαν στις επίσημες ουκρανικές αρχές (κατάληψη διοικητικών κτιρίων και τηλεπικοινωνιακών υποδομών, καθιέρωση μονοπωλίου επικοινωνίας και πληροφοριών, κάμψη του ηθικού της αστυνομίας και των ενόπλων δυνάμεων, απαγωγή εκπροσώπων της κεντρικής εξουσίας και αδραναιοποίηση των συνοριοφυλάκων) (Shekhovtsov, 2017, σ. 185-195).

πολιτισμικές μορφές που κυριαρχούσαν στη ζωή της ηπείρου ανά τους αιώνες (Bassin, 2016, σ. 229). Ο εθνικισμός ο οποίος βασίζεται αποκλειστικά σε πολιτισμικά και θρησκευτικά κριτήρια εντός των ομάδων θα πρέπει να υποστηριχθεί και να γαλουχηθεί, αλλά δεν μπορεί να εμπεριέχει καμία έννοια εθνικής κυριαρχίας ή οποιαδήποτε δυνατότητα πολιτικής κινητοποίησης (Bassin, 2016, σ. 230).

Ο Ευρασιατισμός του Aleksandr Dugin ενστερνίζεται ένα γεωπολιτικό μοντέλο προκειμένου να εξηγήσει τη θέση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα (Skotiniotis, 2019, σ. 87). Οι γεωπολιτικές του πεποιθήσεις είναι γνωστές ως “επαναστατικός επεκτατισμός”, “επεκτατικός ιμπεριαλισμός” ή “ισχυρός επεκτατικός Ευρασιατισμός” (Morozova, 2011, σ. 5) ή σύμφωνα με τον Tsygankov “ευρασιατικός επεκτατισμός” (Tsygankov, 2003, σ. 123-124). Ο τελευταίος υπογραμμίζει την άποψη του Dugin ότι η συνεχόμενη εδαφική επέκταση αποτελεί και τη δέουσα στάση σε έναν κόσμο όπου το κύριο χαρακτηριστικό είναι η γεωπολιτική σύγκρουση θαλάσσιων ή χερσαίων δυνάμεων (Tsygankov, 2003, σ. 123).

Μέσα από τη γεωπολιτική οπτική του προβάλλεται μια αιώνια αρχέγονη διαμάχη (όπως στην αρχαία εποχή η Ρώμη εναντίον της Καρχηδόνας) μεταξύ του “Ατλαντισμού” (κράτη και πολιτισμοί όπως οι ΗΠΑ και η Βρετανία) και του “Ευρασιατισμού” (χερσαίες χώρες και πολιτισμοί όπως η Ευρασία – Ρωσία) (Dunlop, 2001, σ. 106). Ο θαλάσσιος πόλος, που αντιπροσωπεύουν οι ΗΠΑ και οι Δυτικοί σύμμαχοι τους, κατά τον Dugin, αντιπαρατίθεται απόλυτα με τις ηπειρωτικές δυνάμεις (Ρωσία), επιδιώκοντας την εγκαθίδρυση μιας παγκόσμιας ηγεμονίας και του φιλελεύθερου δυτικού πολιτικού και οικονομικού προτύπου. Υπό την έννοια αυτή, οι ΗΠΑ στοχεύουν στη γεωπολιτική αποδυνάμωση της Ρωσίας, ακόμα και στην εδαφική της αποσύνθεση (Σκοτινώτης, 2017, σ. 80-82).

Ήδη από τα τέλη του 1990, ο Dugin υποστήριζε τον σχηματισμό τριών βασικών αξόνων: Μόσχα - Βερολίνο, Μόσχα - Τόκιο και Μόσχα – Τεχεράνη, με βασική αρχή σύνδεσης των τριών αυτών αξόνων την ύπαρξη ενός “κοινού εχθρού”, τις ΗΠΑ (Dunlop, 2001, σ. 108-114).

Ο Dugin υποστηρίζει τη διαίρεση του κόσμου σε τέσσερις μεγάλες πολιτισμικές εδαφικές οντότητες “μεγάλοι χώροι” (“*great spaces*”), οι οποίες θα σχηματιστούν με βάση το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού των λαών. Εν ευθέτω χρόνω, οι ανωτέρω οντότητες θα ενωθούν σε τέσσερις μεγάλες κάθετες (Βορρά – Νότο) γεω - οικονομικές ζώνες: την Ατλαντική (περιλαμβάνει τη Β. και τη Νότια Αμερική, ελεγχόμενη από τις ΗΠΑ), την Ευρώ - Αφρικανική (ελεγχόμενη από την

ΕΕ), την Ρωσική - Κεντροασιατική (ελεγχόμενη από τη Ρωσία) και τη ζώνη Ειρηνικού (ελεγχόμενη από την Ιαπωνία) (Dugin, 2009). Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα προκύψει ένας πολυπολικός κόσμος, αντιμετωπίζοντας τον μονοπολισμό που έχουν δημιουργήσει οι ΗΠΑ, περιορίζοντας τες στην αμερικανική ήπειρο. Απώτερος σκοπός, η δημιουργία συμμαχίας μεταξύ των τριών υπολοίπων “μεγάλων χώρων” εναντίον του Ατλαντικού και τελικά η εξουδετέρωση της αμερικανικής επιρροής στην Ευρασία (με την έννοια της ενωμένης Ευρώπης και Ασίας) (Skotiniotis, 2019, σ. 87).

Η έννοια του Ευρασιατισμού του Dugin όπως παρουσιάζεται παραπάνω, δεν αναφέρεται τόσο στον ευρασιατικό χαρακτήρα του ρωσικού πολιτισμού, όσο στη δημιουργία ενός χερσαίου πόλου στην ευρασιατική ήπειρο (Ευρώπη και Ασία) εναντίον του θαλάσσιου πόλου που πρεσβεύουν οι Ατλαντικές δυνάμεις. Ο Dugin παρουσιάζει την ευρασιατική ολοκλήρωση ως αποκατάσταση της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και ως μια ρωσική αποστολή, όπου η Ρωσία έχει τον κύριο ρόλο ως χώρα.

2.2 Συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ κλασικού Ευρασιατισμού και Ευρασιατισμού του Dugin

Σύμφωνα με τη Laruelle (2008, σ. 5), εντός του ρεύματος του Ευρασιατισμού, όπως αυτός παρουσιάζεται σήμερα, και μεταξύ των υποστηρικτών του διακρίνονται οι αποκλίνουσες αντιλήψεις και ασάφειες: παρόλο που επιφανειακά επιδοκιμάζουν την εθνική και θρησκευτική διαφορετικότητα σε αυτό που αποκαλούν ευρασιατικό χώρο, όλοι οι θεωρητικοί του σύγχρονου Ευρασιατισμού στην ουσία ασπάζονται έναν έντονο ρωσικό εθνικισμό.

Ακολούθως θα παρατεθούν οι σημαντικότερες συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ κλασικού Ευρασιατισμού και της έννοιας στην ιδεολογία που προσδίδει ο Dugin.

2.2.1 Συγκλίσεις. Διακρίνεται η ταύτιση της άποψης ότι η Ρωσία αποτελεί μια ενιαία συνεκτική πολιτισμική οντότητα, αποτέλεσμα αιώνων συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης μεταξύ των λαών που κατοικούν στην ευρασιατική γη. Σε αυτόν τον διαμορφούμενο πολιτισμό υπό μοναδικές κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες, προερχόμενες από την Ευρώπη και την Ασία, δίνεται το όνομα της Ευρασίας ή Ρωσίας – Ευρασίας (Bassin, 2008, σ. 284).

Ο κλασικός Ευρασιατισμός ήταν, όπως ο άλλωστε και αυτός του Dugin, ριζικά αντιδυτικός και αντιδημοκρατικός και δυνητικά ολοκληρωτικός (Umland, 2007, σ. 152).

Επιπλέον αξιοσημείωτη είναι η ιδιαίτερη, θετική αυτοπεριγραφή των κλασικών Ευρασιατιστών ως “εθνικιστές”. Πράγματι, για αυτούς ο εθνικισμός δεν αφορούσε μόνο τους Σλάβους, αλλά έναν ολόκληρο κύκλο λαών του ευρασιατικού κόσμου, μεταξύ των οποίων ο ρωσικός λαός κατέχει κεντρική θέση. Τα παραπάνω φαίνεται να αντιπροσωπεύουν και τις απόψεις του Dugin. Αναφορικά με την έννοια του “τρίτου τρόπου”, η άποψη των κλασικών Ευρασιατιστών (απόρριψη της διπολικής θέας του κόσμου μεταξύ καπιταλισμού – κομμουνισμού), αλλά και της ιστορικής αποστολής της Ρωσίας - Ευρασίας προς ενοποίηση και προστασία της πληθώρας των πολιτισμών από την επιβολή του δυτικού πολιτισμικού μοντέλου ως προτύπου σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι επίσης συγκλίνουσα με αυτή του Dugin (Umland, 2007, σ.153).

2.2.2 Αποκλίσεις. Οι βασικές διαφορές μεταξύ κλασικού Ευρασιατισμού και Ευρασιατισμού του Dugin δύνανται να συνοψιστούν σύμφωνα με τον Bassin (2008, σ. 286-294) σε τέσσερα θεμελιώδη ερωτήματα:

α. *Τι είναι η Ευρασία;* Για τους κλασικούς Ευρασιατιστές, η απάντηση ήταν προφανής: η Ευρασία ήταν η συγκεκριμένη πολιτισμική ζώνη, τα όρια της οποίας συνέπιπταν με τα όρια της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και συμπεριελάμβανε τους λαούς που συμμερίζονται κοινά χαρακτηριστικά, τα ευρασιατικά, και που ταυτόχρονα τους διαφοροποιούν με τους άλλους λαούς και πολιτισμούς εκτός της ζώνης αυτής. Από την άλλη πλευρά, ο Dugin μέσω της ιδεολογίας του, προσφέρει στον κόσμο μια κοινή πλατφόρμα για τον αγώνα κατά του Ατλαντισμού. Συνεπώς η Ευρασία εκτείνεται πέρα από αυτούς τους χώρους για να συμπεριλάβει οποιαδήποτε περιοχή και λαούς του πλανήτη αγωνίζονται ενάντια στην αμερικανική ηγεμονία (Bassin, 2008, σ. 286).

β. *Που είναι η Ευρασία;* Για τους κλασικούς Ευρασιατιστές τα όρια της Ευρασίας αντιστοιχούσαν στα όρια της Ρωσικής Αυτοκρατορίας των αρχών του 20ου αιώνα. Κατά τον Dugin, το γεωγραφικό σώμα της Ευρασίας επεκτείνεται δυτικά στην Ευρώπη, νότια στην Κεντρική Ασία, και ανατολικά στην Κίνα, ακόμη και στον Ειρηνικό χωρίς να περιορίζεται πλέον στον μετά-σοβιετικό χώρο (Bassin, 2008, σ. 287-288).

γ. *Τι είναι η Δύση;* Για τους κλασικούς Ευρασιατιστές, η Δύση ήταν η Ευρώπη, πάνω απ' όλα η Δυτική Ευρώπη και κυρίως τα ηγετικά βιομηχανικά και αυτοκρατορικά κράτη της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Βρετανίας, της Ιταλίας και της Αυστροουγγαρίας. Παρέμειναν επικεντρωμένοι στον παλαιό κόσμο της ηπειρωτικής Ευρώπης χωρίς να λάβουν υπόψη τους τις αποικίες του Νέου Κόσμου. Για αυτούς, η πνευματικότητα, η ανεκτικότητα και η κοινωνική συλλογικότητα του ευρασιατικού πολιτισμού ερχόταν σε αντίθεση με την ατομικότητα, τον υλισμό και την αποικιακή βία της Ευρώπης. Περιττό να προσθέσει κάποιος ότι δεν υπήρχε καμία απολύτως σκέψη ότι οι δύο περιοχές θα μπορούσαν πραγματικά να ξεπεράσουν τις διαφορές τους και να επιδιώξουν να επιτύχουν ένα είδος συμφιλίωσης. Για τον Dugin, παρόλο που αναγνωρίζει την αντίθεση της ρωμαιο - γερμανικής πολιτισμικής ζώνης προς τη Ρωσία, η Ρωσία - Ευρασία του σήμερα αντιμετωπίζει ένα εντελώς διαφορετικό είδος πρόκλησης. Ο Dugin μετατοπίζει το κέντρο βαρύτητας της Δύσης, διασχίζοντας τον Ατλαντικό, στη Βόρεια Αμερική. Οι ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν τον κύριο αντίπαλο της Ευρασίας τον οποίο πλέον αναφέρει ως Ατλαντικό κόσμο ή, πιο απλά, Ατλαντικισμό. Η Ευρώπη χάνει την παραδοσιακή της ταυτότητα ως αντίπαλος της Ρωσίας και προσλαμβάνει μία νέα, του πιθανού συμμάχου. Εδώ υπεισέρχεται ο παράγοντας της γεωπολιτικής, όπως αναλύθηκε και πρωτύτερα: η ευάλωτη Ευρώπη στις ηγεμονικές προσπάθειες των ΗΠΑ, δύναται να αποκτήσει φυσικές “γεωπολιτικές σχέσεις” με τη Ρωσία - Ευρασία που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για μια μελλοντική συμμαχία (άξονας Παρίσι – Βερολίνο – Μόσχα) (Bassin, 2008, σ. 288-291).

δ. *Ποια είναι η θέση της Ευρασίας στον κόσμο;* Για τους κλασικούς Ευρασιατιστές η Ευρασία πρέπει να είναι εντελώς αυτόνομη. Καθίσταται έτσι ο κλασικός Ευρασιατισμός μια ριζοσπαστική θεωρία απομονωτισμού αλλά και κρατικισμού. Τόσο η περαιτέρω ενσωμάτωση των χωρών της Ρωσίας – Ευρασίας, όσο και η εφαρμογή της φρενήρους πενταετούς οικονομικής πολιτικής εξυπηρετούσαν την έννοια της εθνικής αυτάρκειας, όραμα που μοιραζόταν η Σοβιετική Ένωση με την ιδεολογία του κλασικού Ευρασιατισμού. Πράγματι, το παραπάνω έπεισε ορισμένους Ευρασιατιστές ότι το όραμά τους θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω του σοβιετικού μολοσεβικισμού, οδηγώντας τους τελικά να επιχειρήσουν την προσέγγιση με τη σταλινική Ρωσία, που αποδείχθηκε για αυτούς μοιραία και θανατηφόρα (Bassin, 2008, σ. 291-292).

Η εκδοχή του Dugin της Ευρασίας αποτελεί ένα πολύπλοκο γεωπολιτικό μοντέλο, που όπως είδαμε βασίζεται στη σύνδεση των “γεω - οικονομικών ζωνών”.

Ωστόσο, σε παγκόσμιο επίπεδο, η σχέση των τεσσάρων ζωνών θα είναι ισορροπημένη και θα βασίζεται στις αρχές της ισότητας και της αμοιβαίας αναγνώρισης. Απώτερος στόχος του πολυπολισμού είναι βέβαια η εξάλειψη της απειλής της αμερικανικής παγκόσμιας ηγεμονίας. Αυτό θα επιτευχθεί, ωστόσο, μόνο μέσω μιας συμμαχίας των τριών ζωνών κατά της βορειοαμερικανικής υπερδύναμης, με σημαντικό μέρος αυτού να αποτελεί ο άξονας Παρίσι – Βερολίνο – Μόσχα, για τον οποίο ο Dugin έχει γράψει με ενθουσιασμό για τη δημιουργία μιας “Ευρώ - Ασιατικής αυτοκρατορίας” από το Δουβλίνο ως το Βλαδιβοστόκ. Επικουρικά, στον παραπάνω άξονα θα λειτουργήσουν η δημιουργία ενός άξονα Τεχεράνης – Μόσχας στην Κεντρική Ασία και ενός άλλου Τόκιο - Μόσχας στην Ανατολική Ασία (Bassin, 2008, σ. 292-293).

Κατ’ αντιστοιχία λοιπόν με ότι ισχύει σήμερα, με την έννοια του “αμερικανισμού” να δύναται να εφαρμοστεί σε γεωγραφικές περιοχές που βρίσκονται πολύ πέρα από τα όρια της βορειοαμερικανικής ηπείρου, με τον ίδιο τρόπο και ο “Ευρασιατισμός”, υποδηλώνει μια ιδιαίτερη πολιτισμική, φιλοσοφική και στρατηγική επιλογή, που μπορεί να επιλεγεί από οποιοδήποτε μέλος της ανθρώπινης φυλής, ανεξάρτητα σε ποια εθνική και πνευματική κουλτούρα ανήκει.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Umland (2007, σ. 154-155), ο Dugin έχει βρει πολλές θετικές πτυχές στη θεωρία και την πρακτική των Ναζί εν αντιθέσει με τους κλασικούς Ευρασιατιστές, οι οποίοι αποδοκίμασαν τον ναζισμό και επεσήμαιναν ότι η Ρωσία πρέπει να αποφύγει τον φασισμό. Στο ίδιο μήκος κύματος, η Laruelle (2015, σ. 189) υποστηρίζει ότι ο Ευρασιατισμός του Dugin, είναι μια εκδοχή του φασισμού “με καθαρά χέρια”, χωρίς τα εγκλήματα του Β’ ΠΠ ή των μετά-φασιστικών καθεστώτων που ακολούθησαν στην Ευρώπη ή στη Λατινική Αμερική. Επιπρόσθετα, υπογραμμίζει το γεγονός ότι ενώ ο Dugin έχει συνεισφέρει στη διάδοση της έννοιας της Ευρασίας, και στην αναζωογόνηση της γεωπολιτικής του Karl Haushofer,¹⁹ διαδραματίζει επίσης καίριο ρόλο στην εισαγωγή στη Ρωσία ακροδεξιές ιδεολογίας και στη δημιουργία επαφών με τους κύριους αντιπροσώπους της, κυρίως στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στην Ιταλία, στην Ισπανία αλλά και στην Ουγγαρία (Laruelle, 2015b, σ. 189).

¹⁹ Karl Haushofer (1869 – 1946), Γερμανός αξιωματικός του στρατού, γεωγράφος και ακαδημαϊκός, σύμφωνα με τον οποίο στον κόσμο επικρατεί η διαμάχη μεταξύ των πολιτισμών της θάλασσας (θαλασσοκρατίες - thalassocracies) και των πολιτισμών της γης (τελουροκρατίες - tellurocracies).

Τέλος, ενώ ο κλασικός Ευρασιατισμός, παρά τον ριζοσπαστικό αντιδυτικισμό του, αντιμετωπίζεται από τους Δυτικούς με έναν ορισμένο και ενίοτε σημαντικό βαθμό κατανόησης, αν όχι συμπάθειας, ο Ευρασιατισμός του Dugin, έχει επισημανθεί από τους Δυτικούς ως “γεωπολιτικός αντισημιτισμός”, “νέο - εθνικός μπολσεβικισμός”, “φασισμός” ή “νέο - φασισμός” (Umland, 2007, σ. 157).

Κεφάλαιο 3ο: Η ιδεολογία του Ευρασιατισμού στη σύγχρονη ρωσική εξωτερική πολιτική

Το 2008, η σύγχρονη μορφή του Ευρασιατισμού, είχε εδραιωθεί στην ιδεολογία αρκετών πολιτικών προσώπων εντός του κόμματος της Ενωμένης Ρωσίας (United Russia) του Ρώσου Προέδρου Putin (Pryce 2013, σ. 31-35). Έννοιες όπως η “κυρίαρχη δημοκρατία” (“*sovereign democracy*”)²⁰, η “πολιτική των συμπατριωτών” (“*Compatriots Policy*” ή αλλιώς δόγμα Karaganov)²¹ αλλά και η σχέση του κόμματος με τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία είναι εμπνευσμένα από τον Ευρασιατισμό (Pryce, 2013, σ. 31-35).

Η ακολουθούμενη εσωτερική πολιτική και η σχέση της με τον σύγχρονο Ευρασιατισμό δεν θα αναλυθεί, καθώς διαφέρει από τον στόχο της συγκεκριμένης εργασίας. Εκείνο όμως που αξίζει να τονιστεί, είναι ότι ο Ευρασιατισμός κατόρθωσε να γίνει κυρίαρχη άποψη σε πολλούς από τους στενούς συμβούλους του Putin (Pryce 2013, σ. 29).

3.1 Θεμέλια της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής

Αναμφίβολα, στον σύγχρονο Ευρασιατισμό εμπεριέχονται απόψεις αναφορικά με την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Έγκειται στη θέληση της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας αν θα τις ενστερνιστεί ή όχι.

Από ιδεολογικής άποψης, τα θεμελιώδη στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας αναφορικά με το πώς αντιλαμβάνεται τον σύγχρονο κόσμο, παρατίθενται ως ακολούθως επιγραμματικά:

²⁰ Η ιδέα της “κυριαρχικής δημοκρατίας” αποδίδεται στον Vladislav Surkov, ο οποίος υπήρξε Deputy Chief of Staff στις προεδρικές διακυβερνήσεις τόσο του Putin όσο και του Medvedev από το 2000 ως το 2011 και διατέλεσε Αναπληρωτής Πρωθυπουργός της Ρωσικής Ομοσπονδίας από το 2011 ως το 2013. Δίνει έμφαση στη μοναδική ιστορική παράδοση της Ρωσίας υποστηρίζοντας ότι οι Ρώσοι έχουν το δικαίωμα να εδραιώσουν το δικό τους μοντέλο δημοκρατίας. Βασική αρχή της είναι η προστασία της κυριαρχίας από την προσπάθεια της επιβολής, από το εξωτερικό, πολιτικών συστημάτων ξένων προς την πολιτιστικές και ιστορικές ιδιομορφίες της Ρωσίας (Bogdanov, 2019, σ. 69). Το δυτικό μοντέλο της φιλελεύθερης δημοκρατίας και ο Ατλαντισμός που προωθούνται από τους Αμερικανούς και τους Ευρωπαίους είναι ασύμβατα, ενώ η υιοθέτηση ενός αποφασιστικού αυταρχικού μοντέλου της κοινωνίας θεωρείται ότι αναγνωρίζει τον ξεχωριστό ευρασιατικό χαρακτήρα της σύγχρονης Ρωσίας (Pryce, 2013, σ. 32).

²¹ Αποδίδεται στον Sergei Karaganov, ο οποίος υπηρέτησε ως Προεδρικός Σύμβουλος του Putin, βάσει του οποίου η Ρωσική Ομοσπονδία θα πρέπει να τοποθετηθεί ως υπερασπιστής των δικαιωμάτων των ρωσικών εθνοτικών μειονοτήτων σε όλες τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, σε περίπτωση που αυτές υπόκεινται σε διακρίσεις από τις αρχές των εν λόγω κρατών. Συμπατριώτες θεωρούνται αυτοί που, αν και δεν είναι πολίτες της ίδιας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, είναι εθνικά Ρώσοι και ως εκ τούτου αποτελούν μέρος ενός “μεγαλύτερου” ρωσικού έθνους. Συγκρίσεις περί ομοιοτήτων έχουν γίνει μεταξύ του δόγματος Karaganov και του δόγματος Monroe (Pryce, 2013, σ. 33).

- Η ύπαρξη ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος.
- Η μετατόπιση του δυναμικού της παγκόσμιας δύναμης και ανάπτυξης στην περιοχή Ασίας – Ειρηνικού.
- Η ύπαρξη πολιτιστικής και πολιτισμικής ποικιλομορφίας. Απαιτούνται συμπράξεις μεταξύ πολιτισμών, θρησκειών και κουλτούρων για αρμονική ανάπτυξη της ανθρωπότητας.
- Η προσπάθεια επιβολής από τις δυτικές δυνάμεις της άποψης τους σχετικά με τις παγκόσμιες διαδικασίες και τη διεξαγωγή μιας πολιτικής, οδηγούν σε μεγαλύτερη αστάθεια στις διεθνείς σχέσεις και αυξανόμενη αναταραχή σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο.
- Η ρωσική εξωτερική πολιτική διεξάγεται δυναμικά, ανεξάρτητα και καθοδηγείται από τα εθνικά της συμφέροντα.²²

Όπως υποστηρίζει ο υπουργός εξωτερικών της Ρωσικής Ομοσπονδίας S. Lavrov (2018),²³ τα προβλήματα στον σύγχρονο κόσμο μπορούν να επιλυθούν αποτελεσματικά μόνο μέσω της σοβαρής και δίκαιης συνεργασίας μεταξύ των ηγετικών κρατών και των ενώσεων τους, προς το κοινό τους συμφέρον. Η συνεργασία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την πολυμεταβλητή φύση του σύγχρονου κόσμου, την πολιτιστική και πολιτισμική πολυμορφία του.

Από γεωπολιτικής άποψης, ο Trenin (2016)²⁴ υποστηρίζει ότι τα θεμελιώδη στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας συνοψίζονται στα παρακάτω:

- Η γεωπολιτική σημασία της Ρωσίας έναντι των κύριων πελατών της στην Ευρώπη και την Ασία έχει υποτιμηθεί σημαντικά, εξαιτίας της πτώσης της τιμής του πετρελαίου. Συνεπώς, η ιδέα των αρχών του 2000 περί δημιουργίας μιας ενεργειακής υπερδύναμης, έχει διαλυθεί. Η κατάσταση αυτή ωθεί αντικειμενικά το Κρεμλίνο προς τη διαφοροποίηση της ρωσικής οικονομίας.

²² *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, Approved by the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, November 30, 2016. Διαθέσιμο στο: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCkB6BZ29/content/id/2542248.

²³ Lavrov, S. (March, 20 2018). *Russia's Foreign Policy in a Historical Perspective*. Διαθέσιμο στο: <https://eng.globalaffairs.ru/number/Russias-Foreign-Policy-in-a-Historical-Perspective-19445>.

²⁴ Task Force on U.S. Policy toward Russia, Ukraine, and Eurasia. *Carnegie Endowment for International Peace*. Διαθέσιμο στο: https://carnegieendowment.org/files/Trenin_Russian_FP_TF_clean.pdf.

- Η αντιμετώπιση, στον εγγύς αλλά και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, της πρόκλησης της ισλαμικής ριζοσπαστικοποίησης στα νότια σύνορά της.
- Η ανησυχία για τα μακροπρόθεσμα δημογραφικά στοιχεία.²⁵

3.2 Εξωτερική πολιτική του Putin και Ευρασιατισμός

Για πολλά χρόνια, ο Putin δεν αναφερόταν δημοσίως στον Ευρασιατισμό. Ωστόσο, κάποιες από τις δηλώσεις του είχαν σαφή ευρασιατικό προσανατολισμό. Έτσι, τον Οκτώβριο του 2000, στην πρωτεύουσα του Καζακστάν Αστάνα, σε μια ομιλία που αφορούσε στην Κοινοπολιτεία των Ανεξαρτήτων Κρατών - ΚΑΚ (Commonwealth of Independent States - CIS) υποστήριξε ότι η ΚΑΚ “...μετέφερε από μόνη της τις ευρασιατικές ιδέες” (Bassin, 2016, σ. 235).

3.2.1. Δημόσιες τοποθετήσεις - Προεδρικές απευθύνσεις. Τον Νοέμβριο του 2000 ο Putin, στη σύνοδο κορυφής της Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας - Ειρηνικού (Asian - Pacific Economic Consortium - APEC) που πραγματοποιήθηκε στο Μπρουνέι, δήλωσε ότι “η Ρωσία ανέκαθεν ένιωθε μια ευρασιατική χώρα” και ότι δεν θα ξεχάσει ποτέ ότι το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειάς της βρίσκεται στην Ασία, ένα όφελος το οποίο δεν χρησιμοποίησε ποτέ με τον σωστό τρόπο. Ο Dugin κατόπιν σχολίασε την παραπάνω δήλωση ως διακήρυξη μιας νέας ευρασιατικής πολιτικής. Ωστόσο, η ευρασιατική πολιτική που περιέγραψε ο Putin ήταν οικονομικής φύσης. Ο Putin ενδιαφέρεται σε μεγάλο βαθμό να καταστήσει τη Ρωσία μια γέφυρα ενέργειας και μεταφορών μεταξύ Ασίας και Ευρώπης (Schmidt, 2005, σ. 93).

Αλλά την ίδια στιγμή ο Putin φαίνεται επίσης να έχει χωρίσει ουσιαστικά τον ευρασιατικό διάλογο σε δύο ξεχωριστά πεδία: το αυστηρά οικονομικό και το πολιτικό – φιλοσοφικό. Η ενσωμάτωση στην οικονομική ζωή της Ευρώ - Ατλαντικής Δύσης δεν σημαίνει και αποδοχή των πολιτικών ή φιλοσοφικών βάσεων της. Ο Putin μπορεί να προσφέρει στις επιχειρηματικές ελίτ της Ρωσίας την πρώτη, αλλά εξακολουθεί να επιβεβαιώνει τη δέσμευσή του σε μια πολιτική άποψη που συνάδει με το αντί-

²⁵ Η περαιτέρω μείωση του σλαβικού πληθυσμού της Ρωσίας είναι δυνατόν να οδηγήσει σε μετανάστευση από τις χώρες του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, οι οποίες έχουν σημειώσει ραγδαία αύξηση του πληθυσμού τους. Επιγραμματικά, προβλέπεται ότι μέχρι το 2050, ο πληθυσμός στο Καζακστάν, στο Ουζμπεκιστάν και στο Τουρκμενιστάν θα αυξηθεί περισσότερο από 20%, στο Κιργιστάν περίπου στο 40% ενώ στο Τατζικιστάν περίπου στο 70% (Chausovsky, 2019, σ. 17).

αμερικανικό και αντί-παγκοσμιοποιημένο ήθος των Ευρασιατιστών (Schmidt, 2005, σ. 93).²⁶

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης προεδρικής θητείας του Putin, ο τόνος των ευρασιατικών δηλώσεων έγινε πιο κατανοητός. Στον εορτασμό των χιλίων ετών της επετείου της πόλης του Καζάν στο Ταταρσταν το 2005,²⁷ ο Putin περιέγραψε τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι Τάταροι του Βόλγα στη ρωσική ιστορία με παρόμοιο τρόπο με την περιγραφή του Gumilën για την ιστορική συμβίωση μεταξύ Ρώσων και Τατάρων. “Τα χαρακτηριστικά της ρωσικής αυτοκρατορικής συνείδησης είχαν προκαθοριστεί ακριβώς από τις σχέσεις με το Βόλγα Khanate (της αυτοκρατορίας των Μογγόλων). Το συγκεντρωτικό κράτος της Ρωσίας αφομοίωσε πολλές πτυχές των οικονομικών, στρατιωτικών, φορολογικών και διοικητικών δομών της Χρυσής Ορδής” (Bassin, 2016, σ. 236).

Το ίδιο έτος, σε απεύθυνση προς την Ομοσπονδιακή Συνέλευση της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Federal Assembly of the Russian Federation), ο Putin μίλησε για την ανάγκη να συνεχιστεί “..η πολιτισμική αποστολή του ρωσικού έθνους στην ευρασιατική ήπειρο” (Bassin, 2016, σ. 236). Όλα τα ανωτέρω αποδεικνύουν μια ευρασιατική ρητορική εκ μέρους του Putin. Ωστόσο, όταν το 2006 ερωτήθηκε ειδικά για τις απόψεις του για τις προσπάθειες του Nazarbayev σχετικά με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, απέφυγε να τοποθετηθεί με σαφήνεια. Ωστόσο, ο Ευρασιατισμός της ρητορικής του και τα πολιτικά μηνύματα που έδινε ήταν τέτοια που οι παρατηρητές άρχισαν να διερωτώνται αν ο Putin ήταν πράγματι ένας Ευρασιατιστής (Bassin, 2016, σ. 236).

Στην ανωτέρω ερώτηση η απάντηση δόθηκε τον Οκτώβριο του 2011, όταν κατά τη διάρκεια της εκλογικής εκστρατείας του για μια τρίτη προεδρική θητεία, ο Putin δημοσίευσε μια σειρά εγγράφων σχετικά με την πολιτική του θέση και τις προτεραιότητές του. Ως πρώτη προτεραιότητα της κυβέρνησής του στην εξωτερική πολιτική ανακοίνωσε ότι θα ήταν η πραγματοποίηση ενός “νέου σχεδίου λειτουργικής Ευρασιατικής Ένωσης” (Bassin, 2016, σ. 237, Pryce, 2013, σ. 28).

Η ενθουσιώδης και δημόσια επιδοκιμασία του σχεδίου ως βασική προτεραιότητα της πολιτικής του προσέλκυσε τη διεθνή προσοχή. Αλλά τι ακριβώς

²⁶ Η διττή προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής είναι παρόμοια με μια παραλλαγή που προτάθηκε από τον Nikolai Trubetskoy και άλλους στη δεκαετία 1920, όπου ενώ καταδίκάζαν από τη μία τη Δυτική Ευρώπη εξήραν την τεχνολογική της ανάπτυξη (Schmidt, 2005, σ. 93).

²⁷ Όπως και στο Καζακστάν, ο Ευρασιατισμός απολαμβάνει επίσημη έγκριση από την πολιτική ελίτ.

περιελάμβανε αυτό το όραμα; Η προοπτική που έθεσε τον Οκτώβριο του 2011 δεν ήταν καθόλου νέα, αλλά ήταν αρκετά σύμφωνη με το είδος του Ευρασιατισμού που υποστήριζε ο Nazarbayev στο Καζακστάν από τη δεκαετία του 1990. Θεωρητικά τουλάχιστον, η οντότητα, θα ήταν μια ένωση κυρίαρχων εθνών τα οποία θα λειτουργούν αυστηρά ως ίσοι εταίροι, προκειμένου να συγκεντρωθούν πόροι και να δημιουργηθούν κοινά οικονομικά και κοινωνικά πλεονεκτήματα. Ο Putin υπογράμμισε τα θετικά οφέλη για τα κράτη και προέβη σε σύγκριση με την ΕΕ, η οποία δεν αντιπροσώπευε απλώς ένα εξωτερικό μοντέλο, αλλά θα μπορούσε επίσης να είναι εταίρος της Ευρασιατικής Ένωσης σε ένα είδος συνεργατικής μακροπληρωτικής προσπάθειας προς την ολοκληρωμένη οικονομική ανάπτυξη. Να δημιουργήσει τελικά αυτό που ο Putin χαρακτήρισε ως “...αρμονική Κοινοπολιτεία των οικονομιών από τη Λισαβόνα ως το Βλαδιβοστόκ”²⁸ (Bassin, 2016, σ. 237).

Ο Putin ήταν προσεκτικός, δεν επιθυμούσε να εμφανιστεί εχθρικός προς την ΕΕ (Bassin κ.ά., 2017, σ. 8). Υπογράμμισε ότι η ΕΕ είναι ένα επιτυχημένο μοντέλο, και ότι η Ρωσία θα πρέπει να προσφέρει ένα οικοδόμημα “όπως η ΕΕ” στην Ευρασία, συμμετέχοντας όλο και περισσότερο σε ένα διάλογο που θα επικρίνει τις φιλελεύθερες αρχές και θα καλεί την Ευρώπη να θυμηθεί τις αληθινές της αξίες (Laruelle 2015b, σ. 191).

Σε επακόλουθη δήλωση του στο “The National Question in Russia,” που ασχολείται με τις εγχώριες πολιτικές για τη Ρωσική Ομοσπονδία, ο Putin χρησιμοποίησε έναν διαφορετικό τόνο, κάνοντας γενναιόδωρη χρήση των ρωσοκεντρικών εννοιών και της ορολογίας του ρωσικού Ευρασιατισμού. Η Ρωσία είναι μια “πολυπολιτισμική κοινότητα” και πολυεθνικός πολιτισμός, που οργανώνεται γύρω από τη “ραχοκοκαλιά” του εθνικού ρωσικού (*russskii*) λαού και του ρωσικού πολιτισμού. Στο παρελθόν, οι Ρώσοι έπαιζαν πάντα έναν ιδιαίτερο ρόλο ως “άνθρωποι που σχηματίζουν το κράτος” και συνεχίζουν να το κάνουν. Η “πολιτισμική ταυτότητα της Ρωσίας”, εξήγησε, “βασίζεται στη διατήρηση της ρωσικής (*russskii*) πολιτισμικής κυριαρχίας, οι φέροντες των οποίων δεν είναι μόνο εθνικοί Ρώσοι αλλά και φέροντες αυτήν την ταυτότητα ανεξάρτητα από την εθνικότητα”. Η παρατήρησή του, ωστόσο, ήταν αρκετά σαφής. Η μεγάλη αποστολή

²⁸ Το άρθρο του Putin σχετικά με το Ευρασιατικό όραμα: A new integration project for Eurasia: The future in the making. *Izvestia*, 3 October 2011. Διαθέσιμο στο: <https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->.

των Ρώσων ήταν να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα, τον πολιτισμό για να δεθούν με τους Ρώσους Αρμένιους - Αζέρους - Τατάρους, μαζί σε έναν κρατικό πολιτισμό (ο Putin δεν ανέφερε τους Ρώσους Εβραίους ως μέρος αυτού του μείγματος, αλλά θα μπορούσε κάλλιστα να το είχε κάνει) (Bassin, 2016, σ. 238).

Ο Putin κατήγγειλε οποιεσδήποτε αποσχιστικές προσπάθειες στο πνεύμα του ρωσικού ή μη εθνικισμού. “Ο ρωσικός αυτοπροσδιορισμός έρχεται με τη μορφή πολυεθνικής κουλτούρας και ενισχύεται από τη ζωτική ουσία του ρωσικού πολιτισμού”. Ο χαρακτηρισμός του ρωσικού πολιτισμού από τον Putin ως “ενότητα στη διαφορετικότητα” ήταν κλασικά ευρασιατικός. “Κάθε άτομο που ζει στη Ρωσία δεν πρέπει να ξεχνά την πίστη και την εθνοτική του καταγωγή. Αλλά πάνω απ’ όλα θα πρέπει να είναι πολίτης της Ρωσίας και να υπερηφανεύεται γι’ αυτό. Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να τοποθετήσει εθνικές και θρησκευτικές σχέσεις πάνω από τους νόμους του κράτους”. Η ανάδειξη του ευρασιατικού οράματος χρησίμευσε ως εργαλείο για να ενισχύσει τη σημασία που απέδιδε στον σχηματισμό της Ευρασιατικής Ένωσης (Bassin, 2016, σ. 238). Και από την άλλη, η Ευρασιατική Ένωση επιτάχυνε την αποκατάσταση μέρους του σοβιετικού παρελθόντος της Ρωσίας και, σε μικρότερο βαθμό, του αυτοκρατορικού, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο η υπερηφάνεια των πολιτών και η παρακαταθήκη του Putin θα συνδράμουν στην υποστήριξη του καθεστώτος (Laruelle 2015b, σ. 191).

Η προσπάθεια ενίσχυσης του ευρασιατικού οράματος φάνηκε ιδιαίτερα μετά την εκλογική νίκη του Putin τον Μάρτιο του 2012. Ο προσανατολισμός των δραστηριοτήτων της κυβέρνησης στο όραμα του Ευρασιατισμού απαιτούσε νέες επεξηγηματικές λογικές. Η θρυλική προσωπικότητα και το έργο του Gumilën τις προσέφεραν (Bassin, 2016, σ. 238). Στην εκδήλωση που διοργανώθηκε προς τιμή του Gumilën στο MGIMO, το κορυφαίο διπλωματικό σχολείο στη Μόσχα που σχετίζεται με το Υπουργείο Εξωτερικών, επί της ευκαιρίας των εκατό χρόνων από τη γέννησή του τον Σεπτέμβριο του 2012, προήδρευσε ο Sergei Evgen’evich Naryshkin (1954-), Speaker of the State Duma, ενώ ήταν προσκεκλημένοι αρκετοί άλλοι βουλευτές της Duma και κυβερνητικοί αξιωματούχοι. Ο Putin, αν και δεν παρευρέθη, σε χαιρετισμό που απέστειλε μέσω επιστολής, εξήρε τον Gumilën για το συγγραφικό έργο του σχετικά με τη χιλιετή ιστορία της Ευρασίας και τη διαχρονικότητά του (Bassin, 2016, σ. 238).

Βάσει των ανωτέρω, διαπιστώνεται η επίσημη έγκριση των ιδεών του Gumilën από την πολιτική ελίτ της Ρωσίας αλλά και ο ευρασιατικός προσανατολισμός της.

Αναφορικά με τις ετήσιες απευθύνσεις του Putin προς την Ομοσπονδιακή Συνέλευση της Ρωσικής Ομοσπονδίας (Federal Assembly of the Russian Federation), υποστηρίζει τον πλουραλισμό και διακηρύττει την “παγκόσμια ποικιλομορφία” και την αντίρρηση του στον μονοπολισμό στη διεθνή σκηνή. Καλεί για σεβασμό των εθνικών παραδόσεων, τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο (Putin, 2016). Αρθρώνει την ιδέα για μια ρωσική αποστολή όπου η Ρωσία τίθεται να προστατεύσει όχι μόνο το δικό της πολιτισμικό μονοπάτι, αλλά και “να προστατεύσει την ποικιλομορφία του κόσμου” (Putin, 2014).

Υποστηρίζει την πολυεθνική και ενδοκοινοτική αυτονομία της Ρωσίας και υπογραμμίζει τη σημασία της εθνικής ενότητας για την επιτυχή ανάπτυξη της χώρας στην οποία αναφέρεται σε όλες τις ομιλίες. Ο Putin δεν επιτρέπει την παραβίαση ή την παράβλεψη των συμφερόντων της Ρωσίας (Putin 2015).

Ο Putin τονίζει ότι “η Ρωσία αποδίδει επίσης μεγάλη σημασία στην ιδέα της οικοδόμησης ενός πολυεπίπεδου μοντέλου ενσωμάτωσης για την Ευρασία”, ταυτόχρονα με την ενεργό ένταξη της Ρωσίας σε παγκόσμιους πολυμερείς οργανισμούς (Putin 2016). Σημειώνει ότι “η περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας εντός της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης και με άλλες χώρες της ΚΑΚ αποτελούσε ανέκαθεν προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής για τη Ρωσία” (Putin, 2016).

Η Ρωσία χαρακτηρίζεται ως υπεύθυνη, εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, της ιστορίας και της διαχρονικής ευκαιρίας, να αναλάβει ηγετικό ρόλο στις περιφερειακές και παγκόσμιες υποθέσεις. Η Ρωσία πρέπει να έχει πολιτική επιρροή και να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην ευρασιατική περιοχή (Putin 2014, 2016).

Ο Putin, εκφράζοντας την επιτακτική ανάγκη να διαφυλαχθεί η πολιτιστική και πολιτισμική διαφορετικότητα των ευρασιατικών χωρών, αναδεικνύει τον ευρασιατικό προσανατολισμό των αντιλήψεων του για τον σύγχρονο κόσμο.

Ο δρόμος για τον οικονομικό τομέα του ευρασιατικού οράματος ξεκίνησε με την εφαρμογή της συμφωνίας για την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (Eurasian Economic Union - EAEU) την 1η Ιανουαρίου 2015, μεταξύ Ρωσίας, Λευκορωσίας

και Καζακστάν. Την 2η Ιανουαρίου, προσχώρησε η Αρμενία και τον Μάιο του 2015, προσχώρησε και το Κιργιστάν.²⁹

3.2.2. Δράσεις. Αν και ο Putin ήρθε στην εξουσία πεπεισμένος ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ήταν “η μεγαλύτερη γεωπολιτική καταστροφή” του 20ου αιώνα, περίμενε μια δεκαετία μέχρι η Ρωσία να αποκτήσει επαρκή οικονομική και πολιτική δύναμη για να δράσει³⁰ (Lukin, 2014, σ. 90).

Στον πυρήνα της ρωσικής ταυτότητας είναι ριζωμένη η πεποίθηση ότι η Ρωσία πρέπει να είναι μια μεγάλη δύναμη και ότι πρέπει να αναγνωριστεί ως τέτοια. Αυτό έχει διαμορφώσει τη ρωσική σκέψη και δράση (Graham & Menon, 2017).

Με την άνοδο στην εξουσία το 2000, ο Putin επεδίωκε να βελτιώσει τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, την κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη, προκειμένου να επικυρώσει με αυτό τον τρόπο τη Ρωσία ως σημαντικό παγκόσμιο παράγοντα. Ο Putin αντιλήφθηκε ότι έπρεπε να ενεργήσει στη βάση του “πολυπολισμού στην παγκόσμια πολιτική” και ως εκ τούτου, να εξισορροπήσει την υπερδύναμη των ΗΠΑ με άλλες μεγάλες δυνάμεις όπως η Κίνα και η ΕΕ, έχοντας ως δεδομένο ότι η Ρωσία συνέβαλε μόνο 1,5% στο παγκόσμιο ΑΕΠ τα τελευταία 10 χρόνια, ενώ οι ΗΠΑ συνέβαλαν 21% (Ersen, 2004, σ. 148). Στο πλαίσιο του πολυπολισμού αποδίδονται και η ανάπτυξη των σχέσεων Ρωσίας - ΕΕ της πρώτης περιόδου, οι οποίες επικεντρώνονται κυρίως σε οικονομικά και ενεργειακά θέματα.³¹

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, δημιούργησαν μια συμμαχία κατά της τρομοκρατίας μεταξύ των δύο πλευρών. Η Ρωσία παρείχε

²⁹ Την 1η Ιανουαρίου 2018, η Ρωσική Ομοσπονδία ανέλαβε την εκ περιτροπής προεδρία των οργάνων της ΕΑΕΥ. Σε μήνυμα που απέστειλε προς στους αρχηγούς των κρατών μελών της ΕΑΕΥ, ο Putin τόνισε, εκτός από την καταβολή προσπαθειών στον οικονομικό και εμπορικό τομέα, την ανάγκη να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην κοινωνικό - πολιτιστική σφαίρα, στη συνεργασία με άλλα κράτη και ενώσεις (μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών με το Βιετνάμ λειτουργεί επιτυχώς από το 2016 ενώ είναι υπό εξέλιξη οι τρέχουσες συνομιλίες για τη δημιουργία ζωνών ελεύθερων συναλλαγών με την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ινδία, το Ιράν, τη Σερβία και τη Σιγκαπούρη), της στενότερης ευθυγράμμισης της ΕΑΕΥ και της ΚΑΚ αλλά και τη συνέχιση των σχέσεων μεταξύ ΕΑΕΥ και ΟΗΕ και των οργάνων του. Τέλος, κάλεσε να εντείνουν τις προσπάθειες για ενίσχυση της θέσης της ΕΑΕΥ στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization – WTO) και να εξασφαλίσουν την πλήρη συμμετοχή της σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένου του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων (World Customs Organization – WCO). Putin, V. (January 18, 2018). *Message from President of Russia to heads of Eurasian Economic Union member states*. Διαθέσιμο στο: <http://en.kremlin.ru/d/56663>.

³⁰ Δεν ήταν παρά το 2010 όταν η Λευκορωσία, το Καζακστάν και η Ρωσία ξεκίνησαν μια τελωνειακή ένωση, το πρώτο πραγματικό βήμα προς την ουσιαστική οικονομική συνεργασία μεταξύ των μετά-σοβιετικών κρατών.

³¹ Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι σχεδόν το 40% των εισαγωγών αερίου (Korppa, 2019, σ. 266), το 30% ακατέργαστου πετρελαίου και πάνω από το 45% προϊόντων πετρελαίου της ΕΕ προέρχονται από τη Ρωσία (Karustin & Grushevenko, 2019, σ. 212).

πολύτιμη υποστήριξη στις αρχικές φάσεις του πολέμου των ΗΠΑ κατά της al Qaeda και των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν (Graham κ.ά., 2017, Tsygankov, 2016, σ. 263) δημιουργώντας ελπίδες ότι θα σήμαιναν κομβικό σημείο στις μεταξύ τους σχέσεις (Schmidt, 2005, σ. 95).³²

Ο Dugin προειδοποίησε ότι τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, επέτρεψαν τις ΗΠΑ να εμφανιστούν στις χώρες της ΚΑΚ, στα εδάφη της ευρασιατικής ηπείρου, με σημαντικό στρατηγικό στόχο να αποδυναμωθεί ο άξονας Μόσχας – Τεχεράνης, επικρίνοντας τον Putin για την αφέλεια του στην προσέγγιση με το NATO και την ΕΕ (Dunlop, 2001, σ. 99-100, Ersen, 2004, σ. 152).

Καθώς οι σχέσεις ΗΠΑ - Ρωσίας θερμαίνονταν, ο Putin μετρίασε τις αντιρρήσεις του για την απόφαση των ΗΠΑ να αποσυρθούν από τη Συνθήκη κατά των βαλλιστικών πυραύλων (Anti - Ballistic Missile Treaty) και την απόφαση του NATO να επεκταθεί σε επτά χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένων των τριών πρώην σοβιετικών κρατών της Βαλτικής (Graham κ.ά., 2017).

Ωστόσο, ο Putin παρά την υποστήριξή του στις αμερικανικές δράσεις στο Αφγανιστάν, τάχθηκε κατά της αμερικανικής επέμβασης στο Ιράκ χωρίς την εντολή των Ηνωμένων Εθνών με μια σειρά ευρωπαϊκών κρατών (Tsygankov, 2016, σ. 263, Schmidt., 2005, σ. 95). Γενικότερα όμως, κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης του Putin στην αντίληψή του για τον σύγχρονο κόσμο επικρατούσαν ο οικονομικός ανταγωνισμός και η απειλή της διεθνούς τρομοκρατίας, επιδιώκοντας παράλληλα πραγματική συνεργασία με τη Δύση (Tsygankov, 2016, σ. 265).

Το σημείο καμπής ήταν το φθινόπωρο του 2004, με την τρομοκρατική επίθεση στο Μπεςλάν, στη Β. Οσσετία στον Καύκασο και την “πορτοκαλί” επανάσταση της Ουκρανίας. Ο Putin θεώρησε ότι η σφαγή στο Μπεςλάν θα είχε αποφευχθεί αν οι ΗΠΑ είχαν συνεργαστεί στενά με τη Ρωσία για να εξοντώσουν τους Τσετσένους αντάρτες, οι οποίοι στα μάτια της Μόσχας ήταν όλοι τρομοκράτες (Graham κ.ά., 2017).

³² Ο Putin ερεύνησε ακόμη και την πιθανότητα αύξησης της συνεργασίας της Ρωσίας με το NATO. Υπέγραψε το σύμφωνο “NATO – Russia Relations: A New Quality” και δημιούργησε το Συμβούλιο NATO - Ρωσίας (NATO – Russia Council) στο οποίο η Ρωσία και οι σύμμαχοι του NATO θα λειτουργούσαν ως εταίροι για τον συντονισμό της πολιτικής. Τουλάχιστον η Ρωσία αναγνωρίστηκε ως μεγάλη δύναμη (Graham κ.ά., 2017).

Η πορτοκαλί επανάσταση στην Ουκρανία, αλλά και γενικότερα οι “έγχρωμες επαναστάσεις”³³ στον πρώην σοβιετικό χώρο (Γεωργία - 2003, Ουκρανία - 2004, Κιργιστάν - 2005), επιδείνωσαν την κατάσταση. Στην ανάγνωση της Μόσχας, οι ΗΠΑ με τις προσπάθειες αυτές σκόπευαν να οικοδομήσουν έναν μονοπολικό κόσμο με βάση τις αξίες και τα συμφέροντά τους³⁴ (Graham κ.ά., 2017).

Ο Putin διακήρυξε τελικά το πάγωμα των σχέσεων με τις ΗΠΑ στη Συνδιάσκεψη Ασφαλείας του Μονάχου τον Φεβρουάριο του 2007. Εκεί, έθεσε ένα σύνολο παραπόνων, μεταξύ άλλων κατηγορώντας τις ΗΠΑ ότι παραβιάζουν το Διεθνές Δίκαιο και ότι προκαλούν τη Ρωσία μέσω της επέκτασης του NATO (Graham κ.ά., 2017, Tsygankov, 2016, σ. 264). Τελείωσε μάλιστα τον λόγο του με μια προειδοποίηση:

“Η Ρωσία είναι μια χώρα με ιστορία που εκτείνεται πάνω από χίλια χρόνια και πρακτικά πάντα χρησιμοποιούσε το προνόμιο να διεξάγει μια ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική. Δεν πρόκειται να αλλάξουμε αυτή την παράδοση σήμερα.”³⁵

Η επιστροφή του Putin το 2012, συνοδεύτηκε από το όραμα του κράτους - πολιτισμού και από την ακόμη σκληρότερη στάση απέναντι στις ΗΠΑ και στην ΕΕ. Η Ρωσία απέρριπτε και πάλι την αναγνώριση των αξιών και των συμφερόντων της Δύσης σε ολόκληρο τον κόσμο. Στην Ευρώπη, η Ρωσία ήθελε έναν ισχυρότερο ρόλο στον καθορισμό του πλαισίου ασφάλειας και την ενίσχυση στον οικονομικό τομέα. Στην Ευρασία, ξεκίνησε η φιλόδοξη ιδέα της περιφερειακής ολοκλήρωσης υπό του οράματος της Ευρασιατικής Ένωσης, καλώντας αρκετά πρώην σοβιετικά κράτη να ενταχθούν. Στη Μέση Ανατολή, η Ρωσία εναντιώθηκε στη Δύση, όταν με το σύστημα αποσταθεροποίησης πίσω από τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης επιδιώχθηκε η αλλαγή των καθεστώτων. Στην Ασία, η Ρωσία επεδίωξε τη συνεργασία με την Κίνα κατευθύνοντας πόρους και διεξάγοντας κοινές ναυτικές ασκήσεις στη Νότια Κίνα και

³³ Λαϊκές εξεγέρσεις με στόχο την αμφισβήτηση των εκλογικών αποτελεσμάτων που διεξήχθησαν τα αντίστοιχα έτη και στις οποίες επικράτησαν υποψήφιοι που, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ήταν φιλικά προσκείμενοι προς το Κρεμλίνο.

³⁴ Σημείωσε, λίγο μετά την πορτοκαλί επανάσταση, ότι “είναι εξαιρετικά επικίνδυνο να επιχειρήσει να ανοικοδομήσει τον σύγχρονο πολιτισμό, τον οποίο ο Θεός έχει δημιουργήσει για να είναι ποικιλόμορφος και πολύπλευρος, σύμφωνα με τις αρχές ενός μονοπολικού κόσμου” (Graham κ.ά., 2017).

³⁵ Putin, V. (February 12, 2007). Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. Διαθέσιμο στο: https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html?hpid=hp_hp-top-table-main-medvedev-putin%3Ahomepage%2Ft-putin&hpid=hp_hp-top-table-main-medvedev-putin%3Ahomepage%2Ft-putin. Μερική επαναπροσέγγιση με τη Δύση που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της περιόδου Medvedev (2008 - 2012) είχε περισσότερο τακτικό χαρακτήρα παρά στρατηγική επιλογή (Σκοτινώτης, 2017, σ. 26).

στη Βαλτική θάλασσα. Το Κρεμλίνο συνέβαλε επίσης στην ανάπτυξη εναλλακτικών διεθνών οργανισμών,³⁶ επωφελούμενο από τις νέες διεθνείς ευκαιρίες. Τέλος, η Ρωσία αντέδρασε σκληρά στις δυτικές επικρίσεις για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επιμένοντας στο δικό της “πολιτισμικό” καθεστώς και σύστημα αξιών (Tsygankov, 2016, σ. 264-265, Graham κ.ά., 2017).

Συνεπώς, δύο πολιτικές αναφορικά με την εξωτερική πολιτική κυριάρχησαν στις δράσεις του Putin: η διατήρηση της ρωσικής κυριαρχίας στον πρώην σοβιετικό χώρο και η δημιουργία και υποστήριξη εναλλακτικών παγκόσμιων θεσμών.³⁷ Και χρησιμοποίησε ως μέσο πίεσης για όσα από τα πρώην σοβιετικά κράτη επεδίωξαν στενότερους δεσμούς με τη Δύση τις εξαγωγές ενέργειας, κυρίως αυξάνοντας τις τιμές και μειώνοντας τον εφοδιασμό με αέριο (Ουκρανία - 2006 και 2009), ή τη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων (Γεωργία - 2008, όταν το NATO ανακοίνωσε την ενδεχόμενη είσοδο της Γεωργίας και της Ουκρανίας στη Συμμαχία) (Graham κ.ά., 2017).

Ωστόσο, επεσήμανε την επιθυμία να αναπτυχθούν οι δεσμοί της Ρωσίας με τη Δύση, αλλά όχι εις βάρος των συμφερόντων της Ρωσίας. Αυτό το δίλημμα εκδηλώθηκε στην Ουκρανία όταν η Μόσχα θυσίασε τις σχέσεις της με τη Δύση για να διεκδικήσει τα συμφέροντά της στην Κριμαία και το ανατολικό τμήμα της Ουκρανίας με αποτέλεσμα την πολιτική αντιπαράθεση και τις αμοιβαίες οικονομικές κυρώσεις (Tsygankov, 2016, σ. 274). Επιπρόσθετα, η συνεχιζόμενη κρίση στην Ουκρανία έχει τελικά στρέψει τη Ρωσία σε άλλη κατεύθυνση, προς την Ανατολή, καθώς αντιλαμβάνεται ότι η παγκόσμια ισορροπία μετακινείται πλέον προς τις μη δυτικές κοινωνίες (Trenin, 2014).

³⁶ Οι Ρώσοι παραμένουν σκεπτικοί με την παγκόσμια τάξη. Κατά την άποψή τους, η παγκόσμια τάξη στον σύγχρονο κόσμο έχει αντικατασταθεί από τις περιφερειακές ρυθμίσεις: την εταιρική σχέση μεταξύ του Ειρηνικού - Trans - Pacific Partnership (TPP), τη διατλαντική εταιρική σχέση εμπορίου και επενδύσεων - Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) οι οποίες αφορούν στις ενώσεις με τη Δύση. Οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τη Δύση έχουν κατεδαφίσει την έννοια του ενός κόσμου που επέφερε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Έτσι, η Ρωσία έχει αρχίσει να δίνει μεγαλύτερη προσοχή στις περιφερειακές και υποπεριφερειακές ενώσεις: την ομάδα BRICS (Brazil – Russia – India – China – South Africa), την ΕΕ, τον Οργανισμό Συλλογικής Ασφάλειας (Collective Security Treaty Organization), τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης (Shanghai Cooperation Organization – SCO), την ΕΑΕΥ. Όμως, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και η G20 εξακολουθούν να θεωρούνται χρήσιμα (Trenin, 2016).

³⁷ Ο Papasotiriou (2019, σ. 243), υποστηρίζει ότι οι δύο παραπάνω πολιτικές είναι το ίδιο και προσθέτει ως δεύτερη την εκστρατεία στον κυβερνοχώρο και την παραπληροφόρηση στη Δύση για να αμαυρώσει την εικόνα της δυτικής δημοκρατίας και να σπείρει εσωτερικές διαμάχες, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την παρέμβαση στην προεκλογική εκστρατεία για την προεδρική εκλογή στις ΗΠΑ το 2016 (στο ίδιο, σ. 249-252).

Η Ρωσία του Putin αντιστέκεται στη Δύση, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ τις οποίες θεωρεί ότι καθοδηγούν την παγκόσμια τάξη (Graham κ.ά., 2017, Trenin, 2014). Στην προσάρτηση της Κριμαίας, η Μόσχα απέρριψε αποφασιστικά τους κανόνες της Δύσης (Lukin, 2014, σ. 85, Trenin, 2014).³⁸ Οι δράσεις της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2014 αποτελούν μέρος αυτού του πλαισίου. Η σημαντική στήριξη του ρωσικού πληθυσμού για την προσάρτηση της Κριμαίας, βασίζεται στη διάσταση της έννοιας της Ευρασίας και αντικατοπτρίζει με σαφήνεια την ευρασιατική στροφή της Ρωσίας (Laruelle 2015b, 191). Κύριος στόχος της Ρωσίας ήταν να εντάξει την Ουκρανία εν τέλει στην Ευρασιατική Ένωση (Trenin, 2014). Στην ομιλία προσάρτησης της 18ης Μαρτίου 2014, ο Putin έθεσε επιχειρήματα που ήταν γεωπολιτικά: ο νόμιμος ρόλος της Ρωσίας στην Ευρασία και η ανάγκη της να αμυνθεί έναντι πιθανής επέκτασης του NATO, και φιλοσοφικά – ιδεολογικά: η Ρωσία ως κράτος - πολιτισμός υπερασπίζεται το οικουμενικό δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, προερχόμενο από την Ευρώπη, και οφείλει να προστατεύει τα δικαιώματα των υπηκόων των κρατών του πρώην σοβιετικού χώρου που ταυτίζονται με αυτόν τον πολιτισμό (Laruelle 2015b, σ. 191-192, Σκοτινώτης, 2017, σ. 125-126). Η Σεβαστούπολη, είπε χαρακτηριστικά, “έχει ανεκτίμητη, πολιτιστική και ακόμη και ιερή σημασία για τη Ρωσία” (Putin, 2014). Επιπλέον, ο εκδυτικισμός της Ουκρανίας ως αποτέλεσμα της δυτικής ανάμειξης, θεωρήθηκε ότι ενδέχεται να αποτελέσει παράδειγμα για την ίδια τη Ρωσία, συνεπώς αποτελεί δυνητική απειλή για το καθεστώς του Putin (Σκοτινώτης, 2017, σ. 124).

Όπως επισημαίνει ο Σκοτινώτης (2017, σ. 22-23 & 26), από την άνοδο στην εξουσία του Putin μέχρι το 2004, στη ρωσική εξωτερική πολιτική επικράτησε ένας πραγματιστικός γεωοικονομικός ρεαλισμός δίνοντας έμφαση στον γεωοικονομικό παρά στον γεωπολιτικό ανταγωνισμό. Υπήρξε προσέγγιση Ρωσίας - Δύσης με άξονα τη συνεργασία εναντίον της διεθνούς τρομοκρατίας και την οικονομική συνεργασία με την ΕΕ (Tsygankov, 2016, σ. 265). Η εδραίωση στην αντίληψη του Putin, περί της προσπάθειας επιβολής ενός μονοπολικού κόσμου από το 2004 και έπειτα (καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν οι “έγχρωμες επαναστάσεις”) τον οδήγησε στην υιοθέτηση μιας δυναμικότερης εξωτερικής πολιτικής. Όμως, μετά το 2012, ο ανταγωνισμός μεταξύ Δύσης και του υπόλοιπου κόσμου απέκτησε και ανταγωνισμό αξιακών συστημάτων. Η προώθηση της πολιτισμικής αξίας που εκπέμπει η Ρωσία

³⁸ Trenin, D. (2014). The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry - *Carnegie Moscow Center - Carnegie Endowment for International Peace*, Διαθέσιμο στο: <https://carnegie.ru/2014/07/09/ukraine-crisis-and-resumption-of-great-power-rivalry>.

είχε εδραιωθεί στο μυαλό του (Tsygankov, 2016, σ. 264, Σκοτινώτης 2017, σ. 22-23 & 26).

Ο Trenin (2013), υποστηρίζει ότι οι προσπάθειες που κατέβαλε ο Putin για να συμπεριλάβει στην ένωση το Τατζικιστάν αλλά και το Ουζμπεκιστάν, μια βασική χώρα στην Κεντρική Ασία, δεν σηματοδοτούν την αρχή μιας νέας Σοβιετικής Ένωσης, αλλά έχει νόημα μόνο από οικονομικής άποψης επιδιώκοντας επίσης να ενισχύσει τη γεωπολιτική θέση της Ρωσίας έναντι των δύο μεγαλύτερων γειτόνων της στην Ευρασία: της ΕΕ στα δυτικά και της Κίνας στα ανατολικά. Ούτε η Ρωσία αλλά ούτε και κάποιο από τα κράτη που επιδιώκουν να ενταχθούν σε ένα ευρασιατικό σύστημα θέλουν να αποκαταστήσουν τη Σοβιετική Ένωση ή να αντιμετωπίσουν ανοικτά τη Δύση. Ωστόσο, πιστεύουν ότι σε έναν πολυπολικό κόσμο, τα ελεύθερα έθνη έχουν το δικαίωμα να δημιουργούν ανεξάρτητες ενώσεις μεταξύ τους (Lukin, 2014, σ. 89).

Ο Sakwa (2017, σ. 216) αναφέρει ότι οι οπαδοί του Ευρασιατισμού επικρίνουν τον Putin για την πραγματιστική προσέγγισή του στις διεθνείς υποθέσεις, τον υπερβολικό φιλελευθερισμό του σε οικονομικά θέματα και τη διαρκή δέσμευσή του προς τον φιλελεύθερο μετασχηματισμό της ρωσικής οικονομίας και κοινωνίας. Ο ενθουσιασμός του Putin για την Ευρασιατική ολοκλήρωση μετά το 2012, προσθέτει, ήταν εν μέρει η απάντηση στην αποτυχία της πανευρωπαϊκής ενοποίησης (η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή ιδέα) και το αδιέξοδο στις σχέσεις Ρωσίας – ΕΕ.

Ωστόσο, υπάρχει επίσης η άποψη, ότι το κύριο κίνητρο για την υιοθέτηση της ευρασιατικής ρητορικής από την κυβέρνηση βασίζεται στην αναζήτηση ενός νέου πλαισίου ρωσικής ταυτότητας που μπορεί να κρατήσει τις πολυάριθμες περιοχές της χώρας ενωμένες (αναταραχή για την ανεξαρτησία των Tatarstan, Bashkortostan, Tuva και Yakutia). Ως εκ τούτου, η διαδικασία ίδρυσης μιας Ευρασιατικής Ένωσης, αποσκοπεί στο να εμποδίσει κάθε προσπάθεια του Ταταρσταν και άλλων περιφερειών από το να αποκτήσουν αναγνώριση από τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (Pryce 2013, σ. 35-36).

Ο Σκοτινώτης (2017, σ. 105-126) αναφέρει ότι η δημιουργία της Ευρασιατικής Ένωσης ως αυτόνομου πόλου σε ένα πολυπολικό, κατά τη ρωσική άποψη, διεθνές σύστημα και στο πλαίσιο της επιδίωξης της για αποκατάσταση του ρόλου της Ρωσίας στο “Εγγύς Εξωτερικό – Near Abroad”, απαιτούσε ιδεολογική βάση. Με αφορμή την οικονομική κρίση του 2008, η Μόσχα άδραξε την ευκαιρία και υποστήριξε την κατάρρευση του δυτικού μοντέλου γενικότερα, ενώ εξήρε την

πολιτισμική ιδιαιτερότητα της Ρωσίας και επανέφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της ταυτότητας και του ελεύθερου δικαιώματος των λαών να επιλέξουν το δικό τους μοντέλο τρόπου ζωής. Η ιδεολογική αυτή βάση παραπέμπει σαφώς στη γεωπολιτική αντίληψη του Ευρασιατισμού περί της κεντρικής θέσης της Ρωσίας και της αποστολής της για την ένωση Ευρώπης και Ανατολής. Ωστόσο, η Ρωσία δεν επιδιώκει τη ρήξη με τον ατλαντικό πόλο, αλλά τη συνεργασία μαζί του σε ισότιμη βάση και αναγνώριση των συμφερόντων της και του νέου της ρόλου.

Σύμφωνα με τον Trenin (2011), δεν υπάρχει καμία ιδεολογία, κανένα ξεκάθαρο σύνολο αξιών, αλλά μια πολύ ισχυρή αίσθηση ρεαλισμού ο οποίος απαγορεύει την οικοδόμηση της αυτοκρατορίας. Η εξωτερική πολιτική χαρακτηρίζεται από ρεαλισμό. Οι Ρώσοι ηγέτες ουσιαστικά παραμένουν ρεαλιστές και είναι διατεθειμένοι να κάνουν συμφωνίες με οποιονδήποτε, ανεξάρτητα από την ιδεολογία των ομολόγων τους (Trenin, 2016).

Συμπεράσματα

Ο Ευρασιατισμός, είτε στην κλασική είτε στη σύγχρονη του μορφή, εμφανίστηκε σε περιόδους όπου, στην πρώτη περίπτωση, η Ρωσική Αυτοκρατορία με την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, και στη δεύτερη, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, δημιούργησαν τεκτονικές αλλαγές στο πολιτικό και κοινωνικό πεδίο. Στη δεκαετία 1990, η κατάσταση που επικράτησε στη Ρωσική Ομοσπονδία, θεωρήθηκε χαοτική. Υπό την ηγεσία του Putin, την αυγή του 21ου αιώνα, η Ρωσία επανεξετάζει τον ρόλο της σε παγκόσμιο πλαίσιο. Η ρωσική ηγεσία είναι εφοδιασμένη με ένα όραμα αναφορικά με τη ρωσική πολιτική, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό πεδίο και, στο πλαίσιο αυτό, η ιδέα του Ευρασιατισμού μπορεί να αποτελέσει σημαντικό ιδεολογικό οπλοστάσιο.

Υπό το λάβαρο του Ευρασιατισμού συμπληρώθηκε το ιδεολογικό κενό της χαμένης ταυτότητας και τη διάλυσης του διεθνούς καθεστώτος. Σε εξωτερικό επίπεδο, παρουσιάζει μια συνεκτική γεωπολιτική ιδέα που στοχεύει στη δημιουργία μιας νέας πολυπολικής παγκόσμιας τάξης, με τον κύριο ρόλο της Ρωσίας στον έλεγχο της Ευρασίας. Σε εσωτερικό επίπεδο προσβλέπει στην προστασία της μοναδικής πολιτισμικής ταυτότητας.

Ο Ευρασιατισμός αντιτίθεται στη μονοπολική παγκοσμιοποίηση υποστηρίζοντας τη διεκδίκηση ενός πολυπολικού μοντέλου. Η κατασκευή ενός πολυπολικού κόσμου είναι δυνατή μόνο μέσω της οικοδόμησης ενός συστήματος στρατηγικών συμμαχιών. Ο Ευρασιατισμός στέκεται κατά του μονομερούς προσανατολισμού στην εξωτερική πολιτική, είτε στη δυτική είτε στην ανατολική κατεύθυνση. Υποστηρίζει τη διατήρηση και ανάπτυξη της ρωσικής ταυτότητας αλλά και την ενσωμάτωση άλλων πολιτικών και οικονομικών οργανισμών στον ευρασιατικό χώρο.

Η ιδεολογία του Ευρασιατισμού κατέχει μια σημαντική θέση στην κοσμοθεωρία αρκετών ισχυρών προσωπικοτήτων της ρωσικής δημόσιας σκέψης στη σύγχρονη Ρωσία. Ωστόσο, οι ιδέες του Ευρασιατισμού έγιναν εξαιρετικά επίκαιρες όταν η Ρωσία διέρρηξε τη σχέση της με τη Δύση, πράξη που συνδέεται στενά πρωτίστως με την προεδρία του Putin.

Η αντίδραση στην εξάπλωση της αμερικανικής επιρροής άρχισε να λαμβάνει σάρκα και οστά. Ειδικότερα, η Ρωσία εξέφρασε τη δυσαρέσκεια για την ανάπτυξη των αμερικανικών στρατευμάτων και του συστήματος πυραυλικής άμυνας των ΗΠΑ

στην Ανατολική Ευρώπη. Άσκησε κριτική για τον πόλεμο στο Ιράκ, καθώς και για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Λιβύη. Οι “έγχρωμες επαναστάσεις” ειδώθηκαν ως προσπάθειες της Δύσης για επιβολή του δυτικού πολιτισμού ως παγκόσμιου μοντέλου με την αλλαγή των κυβερνήσεων, απειλή ακόμη και για το καθεστώς του Putin. Με τη δυναμική αντίδρασή της στην κρίση της Ουκρανίας και την προσάρτηση της Κριμαίας, αλλά και στη Συρία, με την υποστήριξη του καθεστώτος, κατέστησε σαφές ότι η Δύση επιβάλλεται πλέον να λαμβάνει υπόψη τα συμφέροντα της Ρωσίας στο “εγγύς εξωτερικό” της. Το ενδιαφέρον της Ρωσίας για το “εγγύς εξωτερικό”, τον Ισλαμικό κόσμο και την περιοχή της Ασίας - Ειρηνικού, όπου η Κίνα και η Ινδία αποτελούν τις ταχέως αναδύμενες δυνάμεις, παραπέμπουν σαφώς σε στοιχεία των ευρασιατικών επικλήσεων. Παράλληλα, μέσω της συμμετοχής της σε διεθνείς περιφερειακές και υποπεριφερειακές ενώσεις κατέδειξε την αντίληψή της περί του πολυπολιτισμού στη διεθνή σκηνή.

Στο ανωτέρω πλαίσιο του πολυπολικού κόσμου, με την άνοδο του Putin στην εξουσία ξανά το 2012, η Ρωσία ξεκίνησε επισήμως την πραγματοποίηση του σχεδίου της Ευρασιατικής Ένωσης, η οποία στο εξωτερικό πολιτικό επίπεδο διατυπώνει την υπόθεση για τη δημιουργία ενός ιδιαίτερου πολιτισμικού και γεωπολιτικού χώρου, όπου θα επικρατούν η ισότητα, η πολυπολιτισμικότητα και η θρησκευτική ποικιλομορφία.

Όλα τα ανωτέρω, είναι δυνατό να δικαιολογηθούν ως πολιτικές δράσεις μέσω μιας ρητορικής που παραπέμπει στον Ευρασιατισμό. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Putin δεν οδηγείται από ένα αυτοκρατορικό κίνητρο, παραμένει πραγματιστής ανοικτός στη συνεργασία με άλλες ενώσεις όπως η ΕΕ ή ακόμη και στην ολοκλήρωση της μελλοντικής Ευρασιατικής Ένωσης με χώρες της ΚΑΚ και της Κεντρικής Ασίας. Συνέπεια αυτού λοιπόν, οι γεωπολιτικές κινήσεις της Ρωσίας δεν οδηγούν στο όνειρο της διεύρυνσης του εδάφους της, αλλά στη δημιουργία ενός αντίπαλου πόλου στη Δύση.

Ο ευρασιατικός προσανατολισμός είναι παρών στη Ρωσία εδώ και αιώνες. Η ευρασιατική ιδέα στη σύγχρονη εποχή ενδέχεται να αποτελέσει τον οδηγό στον εγχώριο ανταγωνισμό της χώρας σχετικά με την ακολουθούμενη εξωτερική πολιτική, η οποία αντιλαμβάνεται τον σύγχρονο πολυπολικό κόσμο ως μία συγχορδία μεγάλων δυνάμεων, με τη Ρωσία να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της.

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ιστοσελίδες

- Dugin, A. (2009). “*The Eurasian Idea*”. Ανακτήθηκε την 15-7-19 από: <https://www.counter-currents.com/2013/11/the-eurasian-idea/>.
- Putin, V. 2014. *Address to the federal Assembly, December 4, 2014*. Ανακτήθηκε την 18-7-19 από: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/47173>.
- Putin, V. 2015. *Address to the federal Assembly, December 3, 2015*. Ανακτήθηκε την 18-7-19 από: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/50864>.
- Putin, V. 2016. *Address to the federal Assembly, December 1, 2016*. Ανακτήθηκε την 18-7-19 από: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/53379>.
- Putin, V. (February 12, 2007). *Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*. Ανακτήθηκε την 28-7-19 από <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html?>.
- Putin, V. (October 3, 2011). *A new integration project for Eurasia: The future in the making*. *Izvestia*. Ανακτήθηκε την 21-7-2019 από: <https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->.
- Putin, V. (January 18, 2018). *Message from President of Russia to heads of Eurasian Economic Union member states*. Ανακτήθηκε την 27-10-19 από: <http://en.kremlin.ru/d/56663>.
- The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, Approved by the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, November 30, 2016. Ανακτήθηκε την 30-10-19 από: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ηλιόπουλος, Η. (2008). *Ζητήματα Γεωπολιτικής & Διπλωματίας Ναυτικών και Ηπειρωτικών Δυνάμεων στον Σύγχρονο Κόσμο*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

- Σκοτινιώτης, Α. (2017) *Η Πολιτική της Ρωσίας στον Καύκασο και η Θέση της Ελλάδας. Σύγκλιση ή Απόκλιση Συμφερόντων;* (Διδακτορική Διατριβή). Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- Χιλ, Κ. (2018). *Η Εξωτερική Πολιτική τον 21^ο Αιώνα*. (μτφ. Π. Σουλτάνης & Γ. Κυριακόπουλος, επιμ. Γ. Λ. Ευαγγελόπουλος). Ηράκλειο: ΠΕΚ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2013).
- Χρυσοχόου, Δ. (2017). *Γνωρίζοντας τον κοινωνικό κόσμο. Ορίζουσες ως ορίζοντες διεννόησης*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Ξενόγλωσση

- Bassin, M. (2008). Eurasianism ‘Classical’ and ‘Neo’: The Lines of Continuity. Στο: Tetsuo Mochizuki (ed.) *Beyond the Empire: Images of Russia in the Eurasian Cultural Context*. Sapporo, Japan: Slavic Research Centre, σ. 279-294.
- Bassin, M., Glebov, S. & Laruelle, M. (2015). What was Eurasianism and Who Made It. Στο: Bassin, Glebov & Laruelle (eds), *Between Europe & Asia The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, σ. 1-12.
- Bassin, M. (2015). Narrating Kulikovo. Lev Gumilëv, Russian Nationalists, and the Troubled Emergence of Neo-Eurasianism. Στο: Bassin, Glebov & Laruelle (eds), *Between Europe & Asia. The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, σ. 165-186.
- Bassin, M. (2016). *The Gumilev mystique : biopolitics, Eurasianism, and the construction of community in modern Russia*. New York: Cornell University Press.
- Bassin, M. & Pozo, G. (2017). Introduction. Στο: Mark Bassin and Gonzalo Pozo (eds.) *The Politics of Eurasianism Identity, Popular Culture and Russia's Foreign Policy*. London: Rowman & Littlefield International, Ltd, σ. 1-16.
- Blouet, B. (2005.) Halford Mackinder and the Pivotal Heartland. Στο: Brian W. Blouet (ed.) *Global Geostrategy Mackinder and the defence of the West*. Oxon: Taylor & Francis, σ. 1-16.
- Bogdanov, A. (2019). Breaking Old Norms, Inventing New Rules: Russia's Revisionist Agenda and the Evolution of the International Society. Στο:

- Constantinos Filis (ed.) *A Closer Look at Russia and its Influence in the World*. New York: Nova Science Publishers, σ. 56-75.
- Chausovski, E. (2019). Russia's Identity in the Putin Era. Στο: Constantinos Filis (ed.) *A Closer Look at Russia and its Influence in the World*. New York: Nova Science Publishers, σ. 1-20.
- Dunlop, J. (2001). "Aleksandr Dugin's 'Neo-Eurasian' Textbook and Dmitrii Trenin's Ambivalent Response", *Harvard Ukrainian Studies* 25, No. 1/2, σ. 91-127.
- Ersen, E. (2004). "Neo-Eurasianism and Putin's Multipolarism in Russia Foreign Policy". *Turkish Review of Eurasian Studies*, Annual 4, σ. 1-34.
- Glebov, S. (2017). *From empire to Eurasia: politics, scholarship and ideology in Russian Eurasianism, 1920s–1930s*. Illinois: Northern Illinois University Press.
- Golam, M. (2013). "The Concept of 'Eurasia': Kazakhstan's Eurasian Policy and Its Implications". *Journal of Eurasian Studies* 4, σ. 160-170.
- Graham, T. & Menon R. (September 12, 2017). *The Putin Problem*. Boston Review. Ανακτήθηκε την 26-7-19 από:
<http://bostonreview.net/politics/thomas-graham-raj-menon-putin-problem>.
- Kapustin, N. & Grushevenko, A. (2019). A Closer Look at Russian Petroleum Industry. Στο: Constantinos Filis (ed.) *A Closer Look at Russia and its Influence in the World*. New York: Nova Science Publishers, σ. 203-218.
- Koppa, M. (2019). Russia and the EU. Στο: Constantinos Filis (ed.) *A Closer Look at Russia and its Influence in the World*. New York: Nova Science Publishers, σ. 255-270.
- Laruelle, M. (2008). *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*. Washington DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Laruelle, M. (2015a). Conceiving the Territory. Eurasianism as a Geographical Ideology. In Bassin, Glebov & Laruelle (eds) *Between Europe & Asia The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, σ. 68-83.
- Laruelle, M. (2015b). The Paradoxical Legacy of Eurasianism in Contemporary Eurasia. In Bassin, Glebov & Laruelle (eds) *Between Europe & Asia The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Pres, σ. 187-194.

- Lavrov, S. (March, 20 2018). Russia's Foreign Policy in a Historical Perspective. Ανακτήθηκε την 20-7-19 από: <https://eng.globalaffairs.ru/number/Russias-Foreign-Policy-in-a-Historical-Perspective-19445>.
- Lukin, A. (2014). "What the Kremlin Is Thinking: Putin's Vision for Eurasia". *Foreign Affairs*, Vol. 93, No. 4, σ. 85-93.
- Mileski, T. (2015). "Identifying the New Eurasian Orientation in Modern Russian Geopolitical Thought". *Eastern Journal of European Studies*, Volume 6, Issue 2, σ. 177-187.
- Morozova, N. (2011). *The Politics of Russian post-Soviet Identity: Geopolitics, Eurasianism, and Beyond*. (Διδακτορική Διατριβή). Budapest: Central European University. Ανακτήθηκε την 23-7-19 από: http://dsps.ceu.edu/sites/pds.ceu.hu/files/attachment/basicpage/478/natalia_morozova.pdf.
- Papasotiriou, H. (2019). US-Russian Relations since 2011: An Escalating Confrontation. Στο: Constantinos Filis (ed.) *A Closer Look at Russia and its Influence in the World*. New York: Nova Science Publishers, pp. 239-254.
- Pryce, P. (2013). "Putin's Third Term: The Triumph of Eurasianism?". *Romanian Journal of European Affairs*, Vol. 13, No. 1, σ. 25-41.
- Pursiainen, C. (2000). *Russian Foreign Policy and International Relations Theory*. Hampshire: Ashgate Publishing Ltd.
- Sakwa, R. (2017). The Age of Eurasia? Στο: Mark Bassin and Gonzalo Pozo (eds.) *The Politics of Eurasianism Identity, Popular Culture and Russia's Foreign Policy*. London: Rowman & Littlefield International, Ltd, σ. 201-220.
- Schmidt, M. (2005). "Is Putin Pursuing a Policy of Eurasianism?". Ανακτήθηκε την 16-7-19 από: http://demokratizatsiya.pub/archives/13_1_Y35592282447U832.pdf.
- Shekhovtsov, A. (2017). Aleksandr Dugin's Neo-Eurasianism and the Russian-Ukrainian War. Στο: Mark Bassin and Gonzalo Pozo (eds.) *The Politics of Eurasianism Identity, Popular Culture and Russia's Foreign Policy*. London: Rowman & Littlefield International, Ltd, σ. 181-200.
- Skotiniotis, A. (2019). Russia's Foreign Policy Debate. Στο: Constantinos Filis (ed.), *A Closer Look at Russia and its Influence in the World*. New York: Nova Science Publishers, σ. 77-98.

- Trenin, D. (October 18, 2011). Russia's Post-Imperial Condition. *Carnegie Moscow Center - Carnegie Endowment for International Peace*. Ανακτήθηκε την 16-7-2019 από: <https://carnegie.ru/2011/10/18/russia-s-post-imperial-condition-pub-45753>.
- Trenin, D. (2013). The Putin Doctrine. *Carnegie Moscow Center - Carnegie Endowment for International Peace*. Ανακτήθηκε την 16-7-19 από <https://carnegie.ru/2013/02/01/putin-doctrine-pub-51085>.
- Trenin, D. (2014). The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry. *Carnegie Moscow Center - Carnegie Endowment for International Peace*. Ανακτήθηκε την 21-7-2019 από: <https://carnegie.ru/2014/07/09/ukraine-crisis-and-resumption-of-great-power-rivalry>.
- Trenin, D. (2016). Task Force on U.S. Policy toward Russia, Ukraine, and Eurasia. *Carnegie Endowment for International Peace*. Ανακτήθηκε την 16-7-19 από: https://carnegieendowment.org/files/Trenin_Russian_FP_TF_clean.pdf.
- Tsygankov, A.P. (2003). "Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking after the Soviet Break-Up". *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 36, σ. 101–127.
- Tsygankov A. P., Tsygankov P. A. (2010). "Russian Theory of International Relations". Στο Robert A. Denemark (ed.) *International Studies Encyclopedia*, Vol. X, Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell Publishers, σ. 6375-6387.
- Tsygankov, A. (2016). *Russia's Foreign Policy Change and Continuity in National Identity* (4th Edition). Lanham: Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.
- Umland, A. (2007). *Post-Soviet 'Uncivil Society' and the Rise of Aleksandr Dugin: A Case Study of the Extraparliamentary Radical Right in Contemporary Russia*. (Διδακτορική Διατριβή). Cambridge: University of Cambridge. Ανακτήθηκε την 20-7-19 από: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2892325>.
- Yukiko, H. (2015). Eurasianism Goes Japanese. Toward a Global History of a Russian Intellectual Movement. Στο: Bassin, Glebov & Laruelle (eds) *Between Europe & Asia The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, σ. 150-164.
- Wiederkehr, S. (2007). Eurasianism as a Reaction to Pan-Turkism. (μτφ. B. Keller & E. Simer.). Στο: Dmitry Shlapentokh (ed.) *Russia between East and West: scholarly debates on Eurasianism*. Leiden: Koninklijke Brill NV, σ. 39-60.

Σελίδα σκόπιμα κενή